

۱۶-۱- اهداف مندرج در برنامه چهارم توسعه

برنامه به ترتیب ۹/۹ و ۲۰/۰ درصد در نظر گرفته شده است. بر این مبنای، نرخ تورم در سال پنجم برنامه ۶/۸ درصد و رشد نقدینگی ۱۶/۲ درصد هدف‌گذاری شده است.

۱۶-۲- مهم‌ترین سیاست‌های پولی مصوب در سال ۱۳۸۸

در سال ۱۳۸۸، برای دومین سال ضوابط سیاستی- نظارتی شبکه بانکی کشور از سوی بانک مرکزی به بانک‌ها و موسسات اعتباری کشور ابلاغ گردید. رؤس سیاست‌های پولی و اعتباری در سال ۱۳۸۸ براساس این ضوابط به شرح ذیل است:

در سال ۱۳۸۸، نرخ سود تسهیلات عقود مشارکتی براساس نسبت تعیین شده در قرارداد و نرخ سود تسهیلات عقود مبادله‌ای همانند سال قبل در سطح ۱۲ درصد تعیین شد. علاوه بر این، مقرر گردید در تسهیلات اعطایی به واحدهای تولیدی (تا سقف ۵۰۰ میلیون ریال)، نرخ سود عقود مبادله‌ای ملاک عمل قرار گیرد. همچنین، در ضوابط سیاستی- نظارتی شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۸۸، بر اعمال نرخ سود عقود مبادله‌ای در تسهیلات خرید مسکن، خرید کالاهای ضروری (تا سقف ۲۰ میلیون ریال) و خرید خودرو تاکید گردید.

در هماهنگی با روند نزولی نرخ تورم در سال ۱۳۸۸، نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری تعدیل شد. نرخ‌های سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار

سال ۱۳۸۸ پنجمین سال از اجرای چهارمین برنامه توسعه بعد از انقلاب اسلامی و اولین برنامه از مجموع چهار برنامه سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور است. مطابق بند (الف) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه، هرگونه سهمیه‌بندی تسهیلات بانکی (به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی و منطقه‌ای) و اولویت‌های مربوط به بخش‌ها و مناطق با تصویب هیات وزیران، از طریق تشویق سیستم بانکی با استفاده از یارانه نقدی و وجوه اداره شده صورت می‌گیرد؛ ضمن آنکه طبق بند (ب) ماده مزبور، الزام بانک‌ها به پرداخت تسهیلات با نرخ کمتر در قالب عقود اسلامی در صورتی مجاز است که از طریق یارانه یا وجوه اداره شده توسط دولت تامین شود. مطابق قسمت‌های مختلف بند (ج) ماده ۱۰ قانون مذکور، مقرر شد طی سال‌های برنامه چهارم حداقل ۲۵ درصد از تسهیلات اعطایی کلیه بانک‌های کشور با هماهنگی دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط به بخش آب و کشاورزی اختصاص یافته (قسمت دوم بند (ج)) و افزایش در مانده تسهیلات تکلیفی بانک‌ها به طور متوسط سالانه ۲۰ درصد نسبت به رقم مصوب سال ۱۳۸۳ کاهش یابد (قسمت سوم بند (ج)). همچنین، دولت مکلف است بدهی خود به بانک مرکزی و بانک‌ها را طی سال‌های برنامه چهارم با منظور کردن مبالغ بازپرداخت در بودجه‌های سنواتی کاهش دهد (قسمت یکم بند (ج)). براساس اهداف کمی برنامه چهارم توسعه، متوسط نرخ تورم و رشد نقدینگی طی سال‌های

در بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی در محدوده ۹ درصد (برای سپرده‌های کوتاه‌مدت عادی) و ۱۷/۵ درصد (برای سپرده‌های پنج‌ساله) تعیین شد. علاوه بر این، سقف نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های کوتاه‌مدت ویژه (چهار ماه تا کمتر از یک سال) معادل ۱۲ درصد تعیین شد^(۱). در سال ۱۳۸۸، نرخ سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری ویژه و اوراق گواهی سپرده با حداقل سررسید یک سال، با ارائه گزارش‌های توجیهی و تایید بانک مرکزی تا سقف ۱۵ درصد قابل پرداخت بود. همچنین، مقرر گردید سود قطعی سپرده‌های بانکی در قالب عقود اسلامی و براساس سودآوری بانک‌ها در پایان دوره و پس از حسابرسی عملیات بانکی و تایید بانک مرکزی تعیین و تسویه گردد. حداکثر نرخ حق‌الوکاله بانک‌ها برای سپرده‌های سرمایه‌گذاری معادل ۳ درصد تعیین شد.

با توجه به راه‌اندازی بازار بین‌بانکی ریالی در سال ۱۳۸۷ و در راستای تسهیل تامین مالی کوتاه‌مدت بانک‌ها از طریق این بازار، برقراری انضباط پولی مناسب در سیستم بانکی کشور و کاهش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی، مقرر گردید هرگونه معامله بین بانک‌ها با یکدیگر و همچنین بین بانک‌ها و بانک مرکزی به شکل ضابطه‌مندی در چارچوب عملیات بازار بین‌بانکی ریالی انجام گیرد.

در راستای تقویت ماندگاری سپرده‌های بانکی، افزایش سهم سپرده‌های بلندمدت در بانک‌ها و نیز افزایش نقدینگی بانک‌ها، نسبت سپرده‌های قانونی بانک‌های تجاری برحسب سررسید تعدیل شد. بر این اساس، نسبت سپرده قانونی برای سپرده‌های دیداری و سایر سپرده‌ها ۱۷ درصد، سپرده‌های

قرض‌الحسنه پس‌انداز ۱۰ درصد، سپرده‌های کوتاه‌مدت ۱۶ درصد، سپرده‌های یک‌ساله ۱۵ درصد، سپرده‌های دو و سه‌ساله ۱۳ درصد، سپرده‌های چهارساله ۱۲ درصد و سپرده‌های پنج‌ساله ۱۰ درصد تعیین گردید. شایان ذکر است نسبت سپرده قانونی بانک‌های تخصصی در سال ۱۳۸۸ تغییری نداشت و در سطح ۱۰ درصد ثابت ماند^(۲). در همین راستا مقرر گردید منابع آزاد شده از محل کاهش نسبت سپرده قانونی بانک‌ها پس از تسویه بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی به تامین اعتبار سرمایه در گردش واحدهای تولیدی و طرح‌های نیمه‌تمام، سرمایه‌گذاری‌های مولد و عملیات بازار بین‌بانکی اختصاص یابد.

در اجرای ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه، بانک‌ها موظف شدند تا در سال ۱۳۸۸ حداقل ۲۵ درصد از تسهیلات اعطایی خود را به بخش آب و کشاورزی اختصاص دهند. همچنین، به منظور ایجاد شرایط مناسب برای رشد متوازن اقتصادی به بانک‌ها توصیه شد تسهیلات خود به سایر بخش‌های اقتصادی را براساس نسبت‌های تعیین شده توسط شورای پول و اعتبار تخصیص دهند. بر این اساس، توزیع تسهیلات بانکی برای سایر بخش‌های اقتصادی شامل: صنعت و معدن (۳۵ درصد)، ساختمان و مسکن (۲۰ درصد)، خدمات و بازرگانی (۱۲ درصد) و صادرات (۸ درصد) توصیه گردید.

توزیع تسهیلات بخشی در سال ۱۳۸۸ در مقایسه با سال قبل نشان‌دهنده افزایش سهم بخش‌های صنعت و معدن (۲ واحد درصد) و صادرات (۱ واحد درصد) و کاهش سهم بخش خدمات و بازرگانی (۳ واحد درصد) بود. علاوه بر این، بر اولویت‌دهی بانک‌ها در اعطای تسهیلات به مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته به منظور کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای تاکید گردید.

۲- به استثنای سپرده قانونی سپرده‌های پس‌انداز صندوق پس‌انداز مسکن بانک مسکن که معادل ۲ درصد تعیین شده بود.

۱- نرخ‌های سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار به تفکیک هر یک از انواع سپرده‌ها در جدول شماره ۱۶-۱۴ آورده شده است.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

شده بود. لیکن به منظور جلوگیری از بروز مشکل در تامین مالی طرح‌های بزرگ، بانک‌ها مجاز به استفاده از ساز و کار تسهیلات و تعهدات سندیکایی (کنسرسیومی) برای تسهیلات و تعهدات بیش از سقف مذکور شدند. در همین راستا و به منظور روشن شدن وظایف و مسئولیت‌های هریک از بانک‌ها در قبال یکدیگر و نیز تسهیلات‌گیرنده، «دستورالعمل ناظر بر تسهیلات و تعهدات سندیکایی» از سوی بانک مرکزی به بانک‌ها ابلاغ گردید^(۳).

همچنین، به منظور کاهش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی مقرر گردید بانک‌ها بدون استفاده از منابع بانک مرکزی نسبت به تنظیم منابع و مصارف خود مبادرت نمایند و ترتیبی اتخاذ کنند که در سال ۱۳۸۸ خط اعتباری و بدهی خود به بانک مرکزی را تسویه نمایند. علاوه بر این، وجه التزام اضافه‌برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی معادل سی و چهار درصد تعیین گردید.

همچنین، مقرر گردید از سپرده‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه بانک‌ها پس از منظور نمودن سپرده قانونی مربوط، صرفاً برای اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه استفاده شود و مصرف آن برای سایر موارد تسهیلاتی ممنوع شد. کارمزد خدمات قرض‌الحسنه حداکثر ۴ درصد در سال برای تامین هزینه‌های خدمات بانک و هزینه‌های تشویق سپرده‌گذاران تعیین شد.

بانک مرکزی مجاز گردید پس از اخذ مجوز لازم به میزان مورد نیاز نسبت به انتشار اوراق مشارکت اقدام نماید. در ضمن، خرید اولیه اوراق مشارکت بانک مرکزی توسط بانک‌ها بلامانع اعلام شد.

در سال ۱۳۸۸ نیز همانند سال گذشته، به منظور ایجاد توازن در عرضه و تقاضای مسکن و نیز مدیریت مطلوب‌تر تامین مالی در بخش مسکن، اعطای تسهیلات برای خرید واحدهای مسکونی توسط بانک‌ها و شرکت‌های زیرمجموعه آنها (از جمله شرکت‌های لیزینگ) ممنوع اعلام گردید. لیکن، اعطای تسهیلات ساخت مسکن حداکثر تا ۸۰ درصد قیمت تمام شده و تا سقف ۲۵۰ میلیون ریال مجاز اعلام گردید.

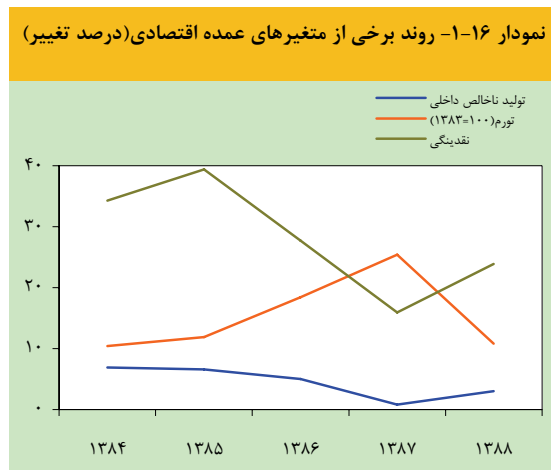
در راستای کاهش مطالبات غیرجاری، بانک‌ها و موسسات اعتباری ملزم شدند تا علاوه بر ارائه برنامه زمان‌بندی وصول مطالبات غیرجاری خود، تمهیدات لازم برای کنترل و مراقبت در صدور دسته چک به مشتریان مختلف را با توجه به عدم وجود مطالبات سررسیدگذشته، معوق و مشکوک‌الوصول و چک برگشتی به شبکه بانکی فراهم نمایند. همچنین، به پیشنهاد مشترک بانک مرکزی و وزارت امور اقتصادی و دارایی، آیین‌نامه وصول مطالبات سررسیدگذشته، معوق و مشکوک‌الوصول موسسات اعتباری (ریالی و ارزی) به تصویب هیات وزیران رسید^(۱). این آیین‌نامه جایگزین مصوبه قبلی هیات وزیران در همین خصوص^(۲) شد.

در راستای کنترل ریسک تمرکز در سیستم بانکی، حداکثر مجموع تسهیلات و تعهدات به هر ذی‌نفع واحد، برای واحدهای تولیدی ۱۵ درصد و برای واحدهای غیرتولیدی معادل ۱۰ درصد سرمایه پایه هر بانک در سال تعیین گردید. شایان ذکر است نسبت‌های فوق در سال ۱۳۸۷ برای بانک‌هایی که مانده آنها نزد بانک مرکزی منفی نبود، معادل ۲۰ درصد تعیین

۳- بخشنامه شماره ۸۸/۵۷۳۷۰ مورخ ۱۳۸۸/۳/۱۷ اداره مطالعات و مقررات بانکی بانک مرکزی

۱- مصوبه شماره ۱۵۳۹۶۵/ت/۴۱۴۹۸ هـ مورخ ۱۳۸۸/۸/۳ هیات وزیران
۲- مصوبه شماره ۱۷۵۰۵۱/ت/۴۳۷ هـ مورخ ۱۳۸۶/۱۰/۳۰ هیات وزیران

۱۶-۳- عملکرد سیستم بانکی^(۱)

در سال ۱۳۸۸، دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی با رشدی معادل ۱۲/۸ درصد به ۵۱۷۱۲۳۷/۵ میلیارد ریال رسید. بدهی بخش غیردولتی با رشدی معادل ۱۴/۵ درصد (۲۷۰۸۱۲/۹ میلیارد ریال افزایش) مهم‌ترین عامل افزایش دارایی‌ها بود. سایر دارایی‌های سیستم بانکی نیز با رشدی معادل ۱۰/۷ درصد (۱۲۹۸۵۵/۳ میلیارد ریال افزایش) از دیگر عوامل مهم افزایش دارایی‌های سیستم بانکی بود. در سمت بدهی‌های سیستم بانکی نیز نقدینگی با ۲۳/۹ درصد رشد (۴۵۴۵۲۳/۱ میلیارد ریال افزایش) مهم‌ترین عامل افزایش بدهی‌ها بود.

جدول ۱۶-۱- اقلام عمده دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی

(میلیارد ریال)

درصد تغییر		مانده در پایان سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۱۲/۸	۱۲/۳	۵۱۷۱۲۳۷/۵	۴۵۸۲۴۸۸/۰	۴۰۸۱۱۷۵/۵	دارایی‌ها
۹/۵	۲/۷	۱۳۳۱۲۲۳/۸	۱۲۱۶۲۳۷/۰	۱۱۸۴۳۸۵/۱	دارایی‌های خارجی
-۱/۸	۴/۲	۷۶۴۴۳۵/۵	۷۷۸۵۶۰/۱	۷۴۷۲۸۴/۲	بانک مرکزی
-۵۰/۰	-۱/۰	۲۰۴۹۰۸/۹	۴۰۹۸۲۹/۸	۴۱۳۹۳۱/۹	بانک‌های دولتی(۱)
□	۲۰/۲	۳۶۱۸۷۹/۴	۲۷۸۴۷/۱	۲۳۱۶۹/۰	کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی
θ	θ	۳۲۳۶۴۱/۷	۰۰۰	۰۰۰	بانک‌های جدیداً غیردولتی شده(۲)
۲۵/۱	۳/۹	۳۶۴۶۳۳/۹	۲۹۱۵۳۹/۴	۲۸۰۶۳۶/۷	بدهی بخش دولتی
۱۴/۵	۱۲/۲	۲۱۳۷۳۳۳/۸	۱۸۶۶۵۵/۹	۱۶۶۳۷۲۵/۷	بدهی بخش غیردولتی
۱۰/۷	۲۶/۹	۱۳۳۸۰۱۶/۰	۱۲۰۸۱۶۰/۷	۹۵۲۴۲۸/۰	سایر(۳)
۱۲/۸	۱۲/۳	۵۱۷۱۲۳۷/۵	۴۵۸۲۴۸۸/۰	۴۰۸۱۱۷۵/۵	بدهی‌ها
۲۳/۹	۱۵/۹	۲۳۵۵۸۸۹/۱	۱۹۰۱۳۶۶/۰	۱۶۴۰۲۹۳/۰	نقدینگی
-۱۰/۶	۲۶/۵	۳۰۰۰۲۵/۱	۳۳۵۶۲۰/۶	۲۶۵۲۵۶/۰	سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی
-۱/۰	-۱۴/۲	۶۰۶۰۰۶/۰	۶۱۱۹۸۶/۱	۷۱۳۶۰۵/۶	بدهی‌های ارزی
-۴۹/۵	-۳۰/۱	۱۰۹۱۳۵/۴	۲۱۵۸۹۶/۴	۳۰۸۶۵۴/۰	بانک مرکزی
-۶۰/۹	-۵/۶	۱۳۷۵۳۹/۶	۳۵۲۰۹۱/۶	۳۷۲۸۹۳/۵	بانک‌های دولتی(۱)
□	۳۷/۲	۳۵۹۳۳۱/۰	۴۳۹۹۸/۱	۳۲۰۵۸/۱	کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی
θ	θ	۳۱۶۳۱۱/۷	۰۰۰	۰۰۰	بانک‌های جدیداً غیردولتی شده(۲)
۱۰/۱	۱۸/۶	۱۹۰۹۳۱۷/۳	۱۷۳۳۵۱۵/۳	۱۴۶۲۰۲۰/۹	سایر(۳)

۱- از اسفند ماه ۱۳۸۷، شامل بانک قرض‌الحسنه مهر نیز می‌باشد.

۲- از اسفند ماه ۱۳۸۸، چهار بانک صادرات، ملت، تجارت و رفاه از ردیف بانک‌های تجاری دولتی خارج و در ردیف بانک‌های جدیداً غیردولتی شده طبقه‌بندی شده‌اند.

۳- شامل حساب سرمایه سیستم بانکی، پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی بخش دولتی و ودیعه ثبت سفارش کالاهای بخش غیردولتی نیز می‌باشد.

۱۶-۳-۱- سیستم بانکی و بخش خارجی

افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی به میزان ۹۲۶۳۶/۴ میلیارد ریال و افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به میزان ۲۸۳۳۰/۵ میلیارد ریال بود. مهم‌ترین عامل رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی، کاهش سپرده‌های ارزی دولت نزد این بانک بوده است.

در سال ۱۳۸۸، خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی با رشدی معادل ۲۰/۰ درصد (۱۲۰۹۶۶/۹ میلیارد ریال افزایش) به ۷۲۵۲۱۷/۸ میلیارد ریال رسید. این رشد ناشی از

۱- شامل بانک مرکزی، بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی، بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی می‌باشد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

جدول ۱۶-۲- تغییر در خالص مانده بدهی

(میلیارد ریال) بخش دولتی به سیستم بانکی

سال		
۱۳۸۸	۱۳۸۷	
بخش دولتی		
۱۰۸۶۹۰/۰	-۵۹۴۶۱/۹	بانک مرکزی
۶۱۵۴۹/۱	-۶۵۰۳۶/۶	بانک‌های تجاری و تخصصی
-۲۴۲۹۳/۳	۲۱۲۱/۸	کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی
۷۱۴۳۴/۲	۳۴۵۲/۹	بانک‌های جدیداً غیردولتی شده
۵۵۳۳۴/۹	۰۰۰	
دولت		
۱۱۴۳۹۲/۵	-۵۳۵۶۵/۲	بانک مرکزی(۱)
۵۸۴۷۰/۰	-۷۱۳۵۷/۵	بانک‌های تجاری و تخصصی
۱۱۸۷/۰	۱۴۳۳۹/۴	کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی(۲)
۵۴۷۳۵/۵	۳۴۵۲/۹	بانک‌های جدیداً غیردولتی شده
۳۸۶۳۶/۲	۰۰۰	
شرکت‌ها و موسسات دولتی		
-۵۷۰۲/۵	-۵۸۹۶/۷	بانک مرکزی
۳۰۷۹/۱	۶۳۲۰/۹	بانک‌های تجاری و تخصصی(۳)
-۲۵۴۸۰/۳	-۱۲۲۱۷/۶	کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی
۱۶۶۹۸/۷	۰/۰	بانک‌های جدیداً غیردولتی شده
۱۶۶۹۸/۷	۰۰۰	

۱- شامل کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی می‌باشد.

۲- در سال ۱۳۸۷، صرفاً شامل موجودی اوراق مشارکت بخش دولتی می‌باشد.

۳- شامل بدهی بابت مابه‌التفاوت نرخ ارز می‌باشد.

۱۶-۴- بانک‌ها و بخش غیردولتی

بررسی عملکرد اعتباری بانک‌ها و موسسات اعتباری

غیربانکی در سال ۱۳۸۸ نشان‌دهنده افزایش تسهیلات اعطایی^(۱) بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی (بدون احتساب سود و درآمد سال‌های آتی) به میزان ۲۶۴۳۶۷/۳ میلیارد ریال (رشد ۱۵/۹ درصدی) می‌باشد. بخشی از این تسهیلات در قالب آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های زودبازده و کارآفرین اعطا شده است. در این رابطه سه بانک ملی، کشاورزی و صنعت و معدن موظف شدند ۵۰ درصد از تسهیلات اعطایی

۱- شامل مطالبات سررسیدگذشته، معوق و مشکوک‌الوصول می‌باشد.

افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی نیز ناشی از افزایش ۱۲۹۱۱۱/۴ میلیارد ریالی دارایی‌های خارجی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی بود.

۱۶-۳-۲- سیستم بانکی و بخش دولتی

در سال ۱۳۸۸، خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی با ۱۰۸۶۹۰/۰ میلیارد ریال افزایش نسبت به سال قبل به ۶۴۶۰۸/۸ میلیارد ریال رسید. طی سال مورد بررسی، بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی ۳/۶ درصد افزایش یافت که عمدتاً ناشی از افزایش ۱۰/۰ درصدی بدهی شرکت‌ها و موسسات دولتی به بانک مرکزی بود. شایان ذکر است که در سال ۱۳۸۸، بدهی دولت به بانک مرکزی ۰/۹ درصد افزایش یافت.

از کل بدهی دولت به بانک مرکزی، معادل ۳۷۵۰۹/۹ میلیارد ریال (۴۰/۷ درصد) مربوط به کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی بود که در مقایسه با سال قبل از افزایشی معادل ۱۳۸۳/۱ میلیارد ریال برخوردار بود. طی سال ۱۳۸۸، سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی ۲۳/۷ درصد کاهش یافت. این کاهش ناشی از کاهش ۲۵/۷ درصدی سپرده‌های دولت نزد بانک مرکزی بود. شایان ذکر است که سپرده‌های شرکت‌ها و موسسات دولتی نزد بانک مرکزی در این سال با ۵/۱ درصد افزایش مواجه شد.

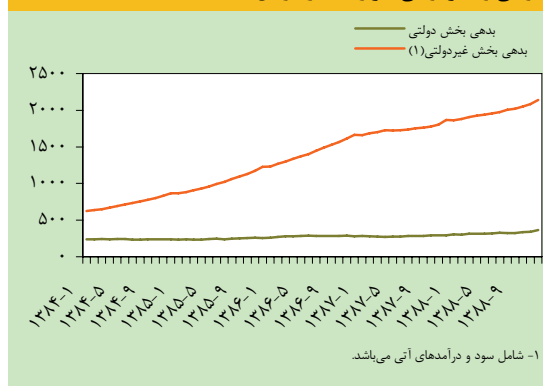
در سال مورد بررسی، بدهی دولت به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی با ۶۶/۸ درصد افزایش (۷۷۱۷۶/۴ میلیارد ریال افزایش) به ۱۹۲۶۷۸/۹ میلیارد ریال رسید. این امر ناشی از افزایش حساب‌های مطالبات از دولت (مبالغ اصل و فرع تسهیلات تبصره‌ای اعطایی بانک‌ها که به تعهد دولت بوده و سررسید شده اما وصول نگردیده است) به میزان ۷۳۰۸۱/۳ میلیارد ریال و افزایش اوراق مشارکت بخش دولتی نزد بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به میزان ۴۰۹۵/۱ میلیارد ریال بود.

فصل ۱۶ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

اصلی این کاهش اعمال طبقه‌بندی جدید و خارج کردن چهار بانک صادرات، تجارت، ملت و رفاه از ردیف بانک‌های تجاری دولتی و طبقه‌بندی آنها در ردیف بانک‌های غیردولتی بود. همچنین، مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های تخصصی به بخش غیردولتی با ۲۹/۰ درصد افزایش (۹۱۷۰۸/۰ میلیارد ریال افزایش) به ۴۰۸۳۱۶/۹ میلیارد ریال رسید؛ در حالی که مانده تسهیلات اعطایی کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی - با لحاظ بانک‌های جدیداً غیردولتی شده در ردیف بانک‌های غیردولتی- با رشد قابل توجه ۲۱۷/۲ درصدی (۷۱۸۷۳۳/۸ میلیارد ریال افزایش) به ۱۰۴۹۷۰۲/۰ میلیارد ریال رسید. بر این اساس، سهم بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی با افزایشی قابل توجه از ۱۹/۹ درصد در پایان سال ۱۳۸۷ به ۵۴/۴ درصد در پایان سال ۱۳۸۸ رسید، در حالی که سهم بانک‌های تجاری دولتی از ۶۱/۱ درصد به ۲۴/۴ درصد کاهش یافت و سهم بانک‌های تخصصی با اندکی افزایش از ۱۹/۰ درصد در پایان سال ۱۳۸۷ به ۲۱/۲ درصد در پایان سال ۱۳۸۸ رسید. شایان ذکر است رشد تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی نسبت به رشد دوره مشابه سال قبل با افزایش روبه‌رو شد و از ۱۳/۴ درصد در سال ۱۳۸۷ به ۱۵/۹ درصد در سال ۱۳۸۸ رسید. اقدامات و تاکیدات بانک مرکزی در قالب ضوابط سیاستی- نظارتی شبکه بانکی کشور در سال مذکور به منظور برقراری توازن میان منابع و مصارف بانک‌ها و جلوگیری از انکای بانک‌ها به منابع بانک مرکزی در قالب اضافه‌برداشت، موجب شد که از رشد بی‌رویه تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی جلوگیری شود.

خود به بخش غیردولتی را به این بنگاه‌ها اختصاص دهند^(۱). همچنین، مانده استفاده نشده از سهمیه سنوات گذشته از سال ۱۳۸۴ تا سال ۱۳۸۷ برای طرح‌های معرفی شده مربوط به بنگاه‌های زودبازده و کارآفرین از طرف مراجع ذی‌ربط - که به تصویب رسیده است- توسط کلیه بانک‌های عامل از منابع داخلی قابل پرداخت می‌باشد. در این سال سهم تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش غیردولتی معادل ۸۹/۷ درصد از کل تسهیلات اعطایی آنها بود که نشان‌دهنده سهم قابل ملاحظه این بخش می‌باشد^(۲). شایان ذکر است در راستای قسمت سوم بند (ج) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه، مانده تسهیلات تکلیفی بانک‌ها به بخش غیردولتی در قالب آیین‌نامه اجرایی اعطای تسهیلات بانکی در سال ۱۳۸۸^(۳) نسبت به سال قبل تغییری نیافت.

نمودار ۱۶-۲- مانده تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به بخش‌های دولتی و غیردولتی (هزار میلیارد ریال)

در سال مورد بررسی، مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های تجاری دولتی به بخش غیردولتی (بدون احتساب سود و درآمد سال‌های آتی) با ۵۳/۷ درصد کاهش (۵۴۶۰۷۴/۵ میلیارد ریال کاهش) به ۴۷۱۵۳۸/۰ میلیارد ریال رسید. دلیل

۱- بخشنامه شماره ۸۸/۸۵۹۲۹ مورخ ۱۳۸۸/۴/۲۴ بانک مرکزی
 ۲- تسهیلات اعطایی به بخش‌های دولتی و غیردولتی بدون سود و درآمد سال‌های آتی می‌باشد.
 ۳- تصویب‌نامه شماره ۹۳/۹۳۱۶۱/ت/۳۹۸۷۲-ه مورخ ۱۳۸۸/۵/۶ هیات وزیران

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

جدول ۱۶-۳- مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی (۱)

سهام (درصد)		درصد تغییر		مانده در پایان سال			
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	
۲۴/۴	۶۱/۱	-۵۳/۷	۶/۲	۴۷۱۵۳۸/۰	۱۰۱۷۶۱۲/۵	۹۵۷۸۲۶/۶	بانکهای تجاری
۲۱/۲	۱۹/۰	۲۹/۰	۱۵/۷	۴۰۸۳۱۶/۹	۳۱۶۶۰۸/۹	۲۷۳۶۲۹/۸	بانکهای تخصصی
۵۴/۴	۱۹/۹	۲۱۷/۲	۳۹/۷	۱۰۴۹۷۰۲/۰	۳۳۰۹۶۸/۲	۲۳۶۸۴۱/۶	کل بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی
۳۴/۵	۰	۰	۰	۶۶۵۵۰۲/۵	۰۰۰	۰۰۰	بانکهای جدیداً غیردولتی شده (۲)
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۵/۹	۱۳/۴	۱۹۲۹۵۵۶/۹	۱۶۶۵۱۸۹/۶	۱۴۶۸۲۹۸/۰	کل بانکها

۱- بدون سود و درآمد سالهای آتی می باشد.
۲- از اسفند ماه ۱۳۸۸، چهار بانک صادرات، تجارت، ملت و رفاه از ردیف بانکهای دولتی خارج و در ردیف بانکهای جدیداً غیردولتی شده طبقه بندی شده اند.

«بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه»، «صنعت و معدن»، «کشاورزی» و «صادرات».

بررسی ترکیب مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی در قالب عقود اسلامی در سال ۱۳۸۸ نشان می دهد که همانند سال گذشته، عقود فروش اقساطی و مشارکت مدنی به ترتیب با داشتن ۳۶/۷ و ۲۷/۵ درصد سهم از کل تسهیلات، بخش عمده ای از تسهیلات اعطایی به بخش غیردولتی را به خود اختصاص دادند.

طی سالهای برنامه چهارم توسعه، براساس بندهای (الف) و (ج) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه، هرگونه سهمیه بندی تسهیلات بانکی بجز اعطای حداقل ۲۵ درصد از تسهیلات بانکی به بخش آب و کشاورزی لغو شد. سهم بخشهای مختلف اقتصادی از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری به بخش غیردولتی در سال ۱۳۸۸ به ترتیب از بالاترین سهم عبارت بودند از: بخشهای «ساختمان و مسکن»،

جدول ۱۶-۴- سهم بخشهای اقتصادی از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکها و

موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی (۱)

(درصد)

۱۳۸۸			۱۳۸۷				
شبکه بانکی	کل بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی	بانکهای جدیداً غیردولتی شده (۲)	بانکهای دولتی	شبکه بانکی	بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی	بانکهای دولتی	
۱۲/۲	۱۰/۹	۱۳/۲	۱۳/۵	۱۱/۰	۲/۳	۱۳/۹	کشاورزی
۲۳/۷	۲۲/۴	۱۱/۴	۲۵/۰	۲۱/۹	۲۱/۷	۲۲/۰	صنعت و معدن
۳۳/۴	۲۱/۸	۲۴/۵	۴۵/۰	۳۷/۸	۲/۹	۴۹/۵	ساختمان و مسکن
۰/۱	۱/۳	۱/۴	-۱/۲	۴/۶	۰/۰	۶/۲	صادرات
۳۰/۶	۴۳/۶	۴۹/۵	۱۷/۷	۲۴/۷	۷۳/۱	۸/۴	بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

۱- بدون سود و درآمد سالهای آتی بوده و شامل افزایش در مانده تسهیلات اعطایی به بخش غیردولتی می باشد.
۲- از اسفند ماه ۱۳۸۸، چهار بانک صادرات، تجارت، ملت و رفاه از ردیف بانکهای دولتی خارج و در ردیف بانکهای جدیداً غیردولتی شده طبقه بندی شده اند. همچنین، به منظور محاسبه سهم بخشهای اقتصادی از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی در سال ۱۳۸۸، با لحاظ طبقه بندی جدید برای سال ۱۳۸۷ محاسبه شده است.

فصل ۱۶ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

جدول ۱۶-۵- نسبت مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول (غیر جاری) بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به کل تسهیلات اعطایی (ریالی) (۱) (درصد)

تغییر (واحد درصد)	سال		
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	
۵/۲	۲۱/۷	۱۶/۵	بانک‌های تجاری
-۰/۶	۱۱/۳	۱۱/۹	بانک‌های تخصصی
			کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی
-۵/۹	۱۹/۳	۲۵/۲	بانک‌های جدیداً غیردولتی شده (۲)
θ	۱۵/۴	۰۰۰	
۱/۱	۱۸/۳	۱۷/۲	شبکه بانکی

۱- شامل مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول بخش‌های دولتی و غیردولتی می‌باشد.
۲- از اسفند ماه ۱۳۸۸، چهار بانک صادرات، تجارت، رفاه و ملت از ردیف بانک‌های تجاری دولتی خارج و در ردیف بانک‌های غیردولتی طبقه‌بندی شده‌اند.

در سال ۱۳۸۸، نسبت مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول ریالی به کل تسهیلات ریالی اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش‌های دولتی و غیردولتی ۱۸/۳ درصد بود که در مقایسه با پایان سال قبل، ۱/۱ واحد درصد افزایش نشان داد. طی دوره مورد بررسی، این متغیر در بانک‌های تجاری دولتی ۵/۲ واحد درصد افزایش و در بانک‌های تخصصی و کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی به ترتیب معادل ۰/۶ و ۵/۹ واحد درصد کاهش یافت.

جدول ۱۶-۶- ترکیب مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی به تفکیک عقود (درصد)

شبکه بانکی	کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی		بانک‌های جدیداً غیردولتی شده (۱)		بانک‌های تخصصی		بانک‌های تجاری				
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷			
	۳۶/۷	۴۵/۱	۲۴/۳	۷/۶	۳۴/۵	۰۰۰	۶۵/۰	۷۱/۲	۳۵/۲	۴۷/۱	فروش اقساطی
	۵/۱	۶/۸	۶/۷	۱۹/۴	۳/۷	۰۰۰	-۰/۶	۰/۶	۶/۱	۵/۱	مضاربه
	۲۷/۵	۱۶/۹	۳۸/۰	۳۹/۸	۳۲/۴	۰۰۰	۱۷/۳	۱۰/۸	۱۵/۰	۱۲/۱	مشارکت مدنی
	۴/۴	۳/۵	۴/۵	۰/۷	۶/۳	۰۰۰	۲/۸	۲/۳	۵/۹	۴/۸	قرض الحسنه
	۱/۰	۱/۴	۱/۴	۳/۸	۱/۱	۰۰۰	-۰/۸	۰/۹	۰/۴	۰/۹	اجاره به شرط تملیک
	۱/۳	۳/۱	-۰/۶	-۰/۰	۱/۰	۰۰۰	۱/۴	۲/۰	۲/۶	۴/۵	معاملات سلف
	۱/۵	۱/۵	۱/۵	۱/۹	۱/۱	۰۰۰	-۰/۸	۱/۰	۲/۲	۱/۶	مشارکت حقوقی
	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۰/۹	۰/۵	۰۰۰	۰/۴	۰/۱	۱/۱	۰/۹	سرمایه‌گذاری مستقیم
	۳/۶	۴/۳	۲/۷	۲/۵	۳/۴	۰۰۰	۱/۴	۱/۱	۷/۵	۶/۰	جعاله
	۱۸/۲	۱۶/۷	۱۹/۶	۲۳/۴	۱۶/۰	۰۰۰	۹/۵	۱۰/۰	۲۴/۰	۱۷/۰	سایر (۲)
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۰۰۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

۱- از اسفند ماه ۱۳۸۸، چهار بانک صادرات، تجارت، رفاه و ملت از ردیف بانک‌های تجاری دولتی خارج و در ردیف بانک‌های غیردولتی طبقه‌بندی شده‌اند.
۲- شامل آمار خرید دین، مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول و اموال موضوع معاملات می‌باشد.

۱۶-۵- نقدینگی

درصد رشد داشت که نسبت به رشد سال گذشته (۴۷/۶ درصد) کاهش قابل ملاحظه‌ای نشان می‌دهد. ضریب فزاینده نقدینگی نیز با افزایش ۱۰/۷ درصدی نسبت به سال قبل به ۳/۹۰۲ رسید.

جدول ۱۶-۷- نقدینگی برحسب عوامل تعیین‌کننده آن

درصد تغییر	مانده در پایان سال		
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	
۱۱/۹	۴۷/۶	۶۰۳۷۸۴/۲	پایه پولی (میلیارد ریال)
۱۰/۷	-۲۱/۵	۳/۹۰۲	ضریب فزاینده نقدینگی
۲۳/۹	۱۵/۹	۲۳۵۵۸۸۹/۱	نقدینگی (میلیارد ریال)

در سال ۱۳۸۸، نقدینگی با رشدی معادل ۲۳/۹ درصد نسبت به سال ۱۳۸۷ به ۲۳۵۵۸۸۹/۱ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رشد نقدینگی سال گذشته (۱۵/۹ درصد) ۸/۰ واحد درصد افزایش نشان داد. شایان ذکر است در برنامه چهارم توسعه، رشد نقدینگی در سطح متوسط ۲۰/۰ درصد در سال‌های برنامه و ۱۶/۲ درصد برای سال ۱۳۸۸ هدف‌گذاری شده بود. بنابراین، عملکرد رشد نقدینگی در سال ۱۳۸۸ معادل ۷/۷ واحد درصد بالاتر از رقم هدف‌گذاری تحقق یافت. در این سال پایه پولی عمدتاً در اثر افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی ۱۱/۹

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

(واحد درصد) جدول ۱۶-۸- سهم عوامل موثر در رشد نقدینگی

سال		
۱۳۸۸	۱۳۸۷	
۶/۴	۸/۲	خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی
۱۷/۵	۷/۷	خالص دارایی‌های داخلی سیستم بانکی
۵/۸	-۳/۵	خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی
۶/۰	-۳/۳	دولت
-۰/۲	-۰/۲	شرکت‌های دولتی
		بدهی بخش غیردولتی به بانک‌ها و
۱۳/۹	۱۲/۰	موسسات اعتباری غیربانکی (۱)
-۲/۲	-۰/۸	خالص سایر
۲۲/۹	۱۵/۹	نقدینگی (درصد)

۱- بدون سود و درآمد سال‌های آتی

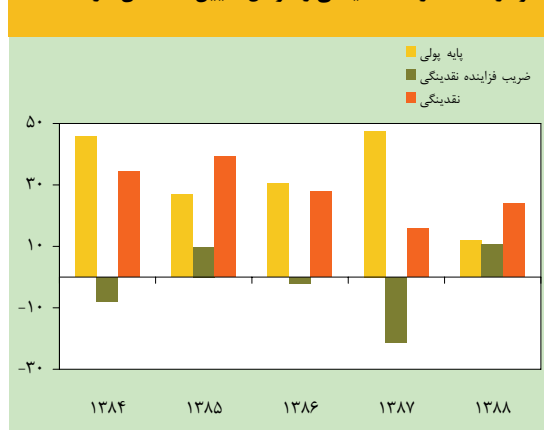
۱۶-۵-۱- پایه پولی

پایه پولی در سال ۱۳۸۸ نسبت به سال قبل ۱۱/۹ درصد افزایش یافت که در مقایسه با رشد سال قبل (۴۷/۶ درصد) به میزان ۳۵/۷ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. در سال مورد بررسی، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با سهمی معادل ۱۷/۲ واحد درصد، مهم‌ترین عامل افزایش پایه پولی بود که در مقایسه با سهم این متغیر در رشد پایه پولی سال ۱۳۸۷ (۳۳/۹ واحد درصد)، به میزان ۱۶/۷ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی نیز با دارا بودن سهمی معادل ۱۱/۴ واحد درصد از دیگر عوامل فزاینده رشد پایه پولی در سال ۱۳۸۸ بود. برخلاف سال گذشته، مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها سهم قابل توجهی در کاهش رشد پایه پولی داشت و منجر به کاهش ۱۳/۱ واحد درصدی رشد پایه پولی گردید که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل (۲۷/۹ واحد درصد سهم فزاینده) کاهش معادل ۴۱/۰ واحد درصد نشان می‌دهد. خالص سایر اقلام نیز سهمی کاهنده معادل ۳/۶- واحد درصد در رشد پایه پولی داشت.

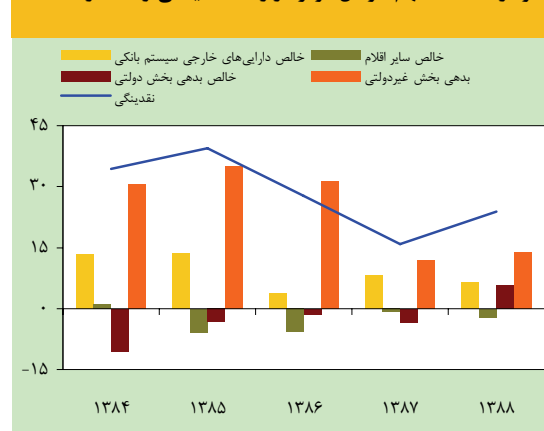
بررسی عوامل موثر بر رشد نقدینگی در سال ۱۳۸۸

نشان می‌دهد که خالص دارایی‌های داخلی و خارجی سیستم بانکی به ترتیب با ۲۵/۷ و ۲۰/۰ درصد رشد نسبت به سال قبل از سهمی فزاینده معادل ۱۷/۵ و ۶/۴ واحد درصد در رشد نقدینگی برخوردار بوده‌اند. در میان خالص دارایی‌های داخلی، بدهی بخش غیردولتی به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی با ۱۵/۹ درصد رشد و سهمی فزاینده معادل ۱۳/۹ واحد درصد مهم‌ترین عامل رشد نقدینگی بوده است. همچنین، خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی با سهمی فزاینده معادل ۵/۸ واحد درصد در رشد نقدینگی دیگر عامل فزاینده رشد نقدینگی بود.

نمودار ۱۶-۳- رشد نقدینگی و عوامل تعیین‌کننده آن (درصد)

نمودار ۱۶-۴- سهم عوامل موثر در رشد نقدینگی (واحد درصد)

فصل ۱۶ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

سپرده‌ها» کاهش نسبت سپرده قانونی انواع سپرده‌ها در ضوابط سیاستی - نظارتی شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۸۸ بود.

جدول ۱۶-۱۰- عوامل موثر بر ضریب فزاینده نقدینگی

سهم هریک از اجزا در تغییرات ضریب در سال ۱۳۸۸	پایان سال	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷
نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها	۰/۰۸۸۹	۰/۰۹۰۵
نسبت سپرده‌های قانونی به کل سپرده‌ها	۰/۱۱۲۴	۰/۱۲۹۲
نسبت ذخایر اضافی به کل سپرده‌ها	۰/۰۷۷۸	۰/۰۸۹۷
ضریب فزاینده نقدینگی	۳/۹۰۲	۳/۵۲۵

۱۶-۶- ترکیب نقدینگی

ترکیب نقدینگی در سال ۱۳۸۸ نشان‌دهنده کاهش سهم پول از ۲۷/۶ درصد در پایان سال ۱۳۸۷ به ۲۵/۶ درصد در پایان سال ۱۳۸۸ می‌باشد. در مقابل، سهم شبه پول با ۲/۰ واحد درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۷۴/۴ درصد رسید.

جدول ۱۶-۱۱- نقدینگی بر حسب پول و شبه پول

(میلیارد ریال)

سهم (درصد)	درصد تغییر		مانده در پایان سال				
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶		
پول	۲۵/۶	۲۷/۶	۱۴/۵	-۱/۹	۶۰۱۶۹۷/۰	۵۲۵۴۸۲/۵	۵۳۵۷۰۷/۳
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۸/۲	۸/۳	۲۱/۹	۹۷/۴	۱۹۲۳۱۳/۹	۱۵۷۷۶۴/۲	۷۹۹۰۹/۲
سپرده‌های دیداری	۱۷/۴	۱۹/۳	۱۱/۳	-۱۹/۳	۴۰۹۳۸۳/۱	۳۶۷۷۱۸/۳	۴۵۵۷۹۸/۱
شبه پول	۷۴/۴	۷۲/۴	۲۷/۵	۲۴/۶	۱۷۵۴۱۹۲/۱	۱۳۷۵۸۸۳/۵	۱۱۰۴۵۸۵/۷
سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز	۷/۶	۸/۱	۱۷/۰	۱/۱	۱۸۰۱۱۴/۳	۱۵۳۹۴۶/۷	۱۵۲۳۰۵/۰
سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار	۶۴/۶	۶۲/۰	۲۹/۳	۲۸/۶	۱۵۲۲۳۲/۱۸	۱۱۷۷۶۴۴/۱	۹۱۵۹۸۴/۵
سپرده‌های متفرقه	۲/۲	۲/۳	۱۶/۸	۲۲/۰	۵۱۷۵۶/۰	۴۴۲۹۲/۷	۳۶۲۹۶/۲
نقدینگی	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۳/۹	۱۵/۹	۲۳۵۵۸۸۹/۱	۱۹۰۱۳۶۶/۰	۱۶۴۰۲۹۳/۰

درصد به ۲۱۶۳۵۷۵/۲ میلیارد ریال رسید که ۱۷۵۴۱۹۲/۱ میلیارد ریال آن در قالب سپرده‌های غیردیداری بود.

جدول ۱۶-۹- سهم عوامل موثر در رشد پایه پولی

سال	سهم	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۱۷/۲	۳۳/۹
خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	۱۱/۴	-۱۷/۸
مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها	-۱۳/۱	۲۷/۹
خالص سایر اقلام	-۳/۶	۳/۶
پایه پولی (درصد)	۱۱/۹	۴۷/۶

۱۶-۵-۲- ضریب فزاینده نقدینگی

در سال مورد بررسی، ضریب فزاینده نقدینگی با ۱۰/۷ درصد افزایش نسبت به پایان سال قبل به ۳/۹۰۲ رسید. افزایش مذکور ناشی از کاهش هر سه جزء موثر بر ضریب فزاینده نقدینگی بود؛ به طوری که «نسبت سپرده قانونی به کل سپرده‌ها»، «نسبت ذخایر اضافی بانک‌ها به کل سپرده‌ها» و «نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها» هریک به ترتیب با ۰/۱۵۰، ۱۳/۳، ۱۳/۰ و ۱/۸ درصد کاهش سهمی برابر ۰/۲۱۱۸، ۰/۱۵۰۲ و ۰/۰۱۵۰ واحد در افزایش ضریب فزاینده نقدینگی داشتند. شایان ذکر است که دلیل کاهش «نسبت سپرده قانونی به کل

در سال ۱۳۸۸، سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی با افزایشی معادل ۲۴/۱

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

۱۶-۶-۱- پول

(درصد) جدول ۱۶-۱۳- ترکیب شبه پول

پایان سال		
۱۳۸۸	۱۳۸۷	
۱۰/۳	۱۱/۲	سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز
۸۶/۸	۸۵/۶	سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار
۳۲/۳	۲۷/۳	کوتاه‌مدت
۶/۱	۱۳/۹	کوتاه‌مدت ویژه
۴۸/۴	۴۴/۴	بلندمدت
۲/۹	۳/۲	سپرده‌های متفرقه (۱)

۱- شامل پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی، سپرده نقدی ضمانتنامه‌ها، پیش‌دریافت بابت تسهیلات و وجوه صندوق بازنشستگی و پس‌انداز کارکنان بانک‌ها می‌باشد.

در سال ۱۳۸۸، نرخ‌های سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار در بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی نسبت به سال قبل تغییر یافت و در محدوده ۹/۰ درصد (برای سپرده‌های کوتاه‌مدت بیشتر از یک ماه و کمتر از چهار ماه) و ۱۷/۵ درصد (برای سپرده‌های پنج‌ساله) تعیین شد.

جدول ۱۶-۱۴- نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار (۱) (درصد در سال)

	پایان سال		۱۳۸۶
	۱۳۸۷		
	غیردولتی	دولتی	
کوتاه‌مدت	۹	حداکثر ۹	۷
کوتاه‌مدت ویژه	۱۲	به پیشنهاد بانک و تأیید بانک مرکزی	۷-۱۶
بلندمدت:			
یک‌ساله	۱۴/۵	حداکثر ۱۵	۷-۱۶
دو‌ساله	۱۵/۵	حداکثر ۱۶	۷-۱۶
سه‌ساله	۱۶	حداکثر ۱۷	۷-۱۶
چهارساله	۱۷	حداکثر ۱۸	۷-۱۶
پنج‌ساله	۱۷/۵	حداکثر ۱۹	۱۶

۱- نرخ سود سپرده‌های کوتاه‌مدت، کوتاه‌مدت ویژه و یک‌ساله تودیع شده نزد بانک مسکن نسبت به سایر بانک‌های دولتی یک واحد درصد بیشتر است.

۲- تاریخ اجرا ۱۳۸۸/۲/۱ است. همچنین، براساس ضوابط سیاستی- نظارتی شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۸۸، سپرده‌های کوتاه‌مدت ناظر به سپرده‌های «بیشتر از یک ماه و کمتر از چهار ماه» و سپرده‌های کوتاه‌مدت ویژه ناظر بر «سپرده‌های چهار ماه تا کمتر از یک‌سال» بوده است.

بررسی اجزای سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت نشان می‌دهد که سهم سپرده‌های پنج‌ساله از کل سپرده‌های بلندمدت در سال ۱۳۸۸ با افزایشی قابل توجه نسبت به سال قبل، از ۴۱/۱ درصد در سال ۱۳۸۷ به ۵۷/۶ درصد در سال ۱۳۸۸ رسید. در مقابل، سهم سپرده‌های یک‌ساله از کل سپرده‌های بلندمدت کاهش بسیار زیادی یافت و از ۵۱/۲ درصد

در سال ۱۳۸۸، حجم پول با ۱۴/۵ درصد افزایش به ۶۰۱۶۹۷/۰ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رشد سال قبل (۱/۹- درصد) افزایش قابل ملاحظه‌ای داشت. علی‌رغم کاهش ۵۷/۶ درصدی (۱۹۸۶۳/۱ میلیارد ریال کاهش) خالص چک‌های بانکی به عنوان یکی از اجزای سپرده‌های دیداری، به دلیل رشد ۲۳/۰ درصدی سپرده‌های جاری اشخاص (از اجزای دیگر سپرده‌های دیداری)، رشد سپرده‌های دیداری از ۱۹/۳- درصد در سال ۱۳۸۷ به ۱۱/۳ درصد در سال ۱۳۸۸ تغییر جهت داد که این امر مهم‌ترین عامل رشد حجم پول در سال مزبور بود.

سهم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص در ترکیب پول از ۳۰/۰ درصد در سال ۱۳۸۷ به ۳۲/۰ درصد در سال ۱۳۸۸ افزایش یافت. در مقابل، سهم سپرده‌های دیداری در پول از ۷۰/۰ درصد در سال ۱۳۸۷ به ۶۸/۰ درصد در سال ۱۳۸۸ کاهش یافت.

(درصد) جدول ۱۶-۱۲- ترکیب پول

پایان سال		
۱۳۸۸	۱۳۸۷	
۳۲/۰	۳۰/۰	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۶۸/۰	۷۰/۰	سپرده‌های دیداری

۱۶-۶-۲- شبه پول

در سال مورد بررسی، شبه‌پول با رشدی معادل ۲۷/۵ درصد به ۱۷۵۴۱۹۲/۱ میلیارد ریال رسید و سهم آن در نقدینگی از ۷۲/۴ درصد در سال ۱۳۸۷ به ۷۴/۴ درصد در سال ۱۳۸۸ افزایش یافت. در بین اجزای شبه‌پول، سهم سپرده‌های کوتاه‌مدت ویژه و قرض‌الحسنه پس‌انداز در مقایسه با سال قبل کاهش و سهم سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت و بلندمدت افزایش یافت. در مقابل، سهم سپرده‌های متفرقه با کاهش اندکی روبه‌رو شد. علت کاهش سهم سپرده‌های کوتاه‌مدت ویژه، کاهش نرخ سود علی‌الحساب این سپرده‌ها بود.

فصل ۱۶ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

میلیارد ریال از بدهی بخش دولتی به این بانک‌ها نیز کاسته شد. همچنین، کسری منابع بانک‌های تجاری دولتی با ۱۱۶۲۵/۷ میلیارد ریال کاهش به ۸۵۵۲۷/۲ میلیارد ریال مازاد منابع در سال ۱۳۸۸ رسید.

۱۶-۸- منابع و مصارف بانک‌های تخصصی

در سال ۱۳۸۸، حجم سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌های تخصصی ۶۴۳۳۴/۸ میلیارد ریال افزایش یافت که از این میزان افزایش، معادل ۱۷۷۹/۴ میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های دیداری و ۶۲۵۵۵/۴ میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های غیردیداری بود. به دلیل افزایش سپرده‌های قانونی بانک‌های تخصصی به میزان ۶۲۶۵/۷ میلیارد ریال، منابع مسدود بانک‌های مزبور به میزان ۶۶۵۳/۳ میلیارد ریال افزایش یافت. در این سال منابع آزاد از محل سپرده‌های بخش غیردولتی در بانک‌های تخصصی معادل ۵۷۶۸۱/۵ میلیارد ریال افزایش نشان داد که با در نظر گرفتن سایر منابع (بدهی به بانک مرکزی، بدهی‌های ارزی، بدهی به سایر بانک‌ها و سایر وجوه)، کل منابع آزاد اعتباری بانک‌های تخصصی معادل ۹۵۱۵۲/۹ میلیارد ریال افزایش یافت. از این محل، بدهی بخش‌های غیردولتی و دولتی به ترتیب معادل ۹۱۷۰۸/۰ و ۳۴۴۴/۹ میلیارد ریال افزایش داشت. شایان ذکر است بدهی بانک‌های تخصصی به بانک مرکزی با ۱۳/۱ درصد رشد (۹۷۷۵/۲ میلیارد ریال) نسبت به سال ۱۳۸۷ به ۸۴۵۸۵/۷ میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۸ رسید.

۱۶-۹- منابع و مصارف کل بانک‌های غیردولتی و موسسات

اعتباری غیر بانکی

با توجه به خروج بانک‌های صادرات، تجارت، ملت و رفاه از ردیف بانک‌های تجاری دولتی و طبقه‌بندی آنها در ردیف بانک‌های غیردولتی، حجم سپرده‌های بخش غیردولتی نزد کل بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی به میزان ۲۲۵/۹ درصد، معادل ۹۳۶۰۹۶/۰ میلیارد ریال، افزایش یافت. از

در سال ۱۳۸۷ به ۳۴/۹ درصد در سال ۱۳۸۸ رسید. علت کاهش سهم سپرده‌های یک‌ساله، تعیین نرخ سود علی‌الحساب اوراق گواهی سپرده در سطح ۱۵ درصد بود؛ در حالی که در سال ۱۳۸۷، نرخ سود علی‌الحساب گواهی سپرده سرمایه‌گذاری عام یک‌ساله منتشرشده توسط بانک‌ها ۱۹ درصد بود.

(درصد) جدول ۱۶-۱۵- ترکیب سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت (۱)

	پایان سال		
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶
یک‌ساله	۳۴/۹	۵۱/۲	۳۶/۳
دو‌ساله	۴/۰	۴/۵	۹/۸
سه‌ساله	۲/۲	۲/۳	۳/۸
چهارساله	۱/۳	۰/۹	۱/۱
پنج‌ساله	۵۷/۶	۴۱/۱	۴۹/۰

۱- شامل آمار موسسه اعتباری غیربانکی توسعه می‌باشد.

۱۶-۷- منابع و مصارف بانک‌های تجاری دولتی

در سال مورد بررسی، چهار بانک صادرات، تجارت، رفاه و ملت از ردیف بانک‌های تجاری دولتی خارج و در ردیف بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی طبقه‌بندی شدند. با توجه به غیردولتی شدن بانک‌های مزبور، حجم سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌های تجاری در سال ۱۳۸۸ نسبت به سال قبل به میزان ۵۱/۹ درصد، معادل ۵۸۰۴۵۷/۴ میلیارد ریال، کاهش یافت. از این میزان کاهش، معادل ۱۸۳۶۴۱/۰ میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های دیداری و ۳۹۶۸۱۶/۴ میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های غیردیداری بود. طی این سال منابع مسدود بانک‌های تجاری دولتی ۱۱۰۰۲۰/۹ میلیارد ریال کاهش یافت که این امر نتیجه کاهش سپرده قانونی به میزان ۸۸۴۱۹/۸ میلیارد ریال و کاهش اسکناس و مسکوک در صندوق به میزان ۲۱۶۰۱/۱ میلیارد ریال بود. همچنین، حساب سرمایه بانک‌های تجاری دولتی معادل ۵۶۰۰۵/۵ میلیارد ریال و سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی به میزان ۳۰۷۴۵/۹ میلیارد ریال کاهش یافت. با توجه به کاهش منابع بانک‌های تجاری دولتی، ۵۴۲۵۳۹/۴ میلیارد ریال از بدهی بخش غیردولتی و ۲۶۲۷۴/۲

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

ریالی سپرده قانونی و کاهش ۶۵۵/۰ میلیارد ریالی اسکناس و مسکوک در صندوق بود. همچنین، حساب سرمایه بانکهای جدیداً غیردولتی شده با ۳۱۴۳/۹ میلیارد ریال و سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی با ۱۱۳۵۲/۴ میلیارد ریال افزایش مواجه گردید. از محل منابع مذکور، معادل ۹۱۹۲۴/۲ میلیارد ریال به بدهی بخش غیردولتی و ۲۸۳۵۵/۰ میلیارد ریال به بدهی بخش دولتی افزوده شد. بدین ترتیب، مازاد منابع بانکهای جدیداً غیردولتی شده با ۷۶۸۷۳/۸ میلیارد ریال افزایش نسبت به سال ۱۳۸۷، به ۹۶۴۶۱/۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۸ رسید.

۱۶-۱۱- تحولات سیستم بانکی

اهم اقدامات انجام شده در سال ۱۳۸۸ را می‌توان در قالب موارد ذیل طبقه‌بندی نمود:

بخش اول- اهم موضوعات مرتبط با تدوین مقررات، آیین‌نامه، دستورالعمل، بخشنامه و اصلاحیه‌های انجام شده:

۱- تدوین بخشنامه نرخ سود قابل اعمال در تبدیل قراردادهای مشارکت مدنی به یکی از اشکال تسهیلات اعتباری،

۲- تدوین بخشنامه لزوم اعلام اقدامات انجام شده توسط بانکها در اجرای الزامات ماده ۵ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی،

۳- تدوین بخشنامه ابلاغ ضوابط سیاستی- نظارتی شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۸۸،

۴- تدوین بخشنامه ابلاغ مصوبه هیات وزیران درخصوص نحوه دریافت کارمزد قبوض خدماتی،

۵- تدوین بخشنامه درخواست اعلام برنامه زمان‌بندی در خصوص فروش دارایی‌های غیرضروری، فروش سهام شرکت‌های تحت پوشش و فروش دارایی‌های مازاد و تکمیلی بانکها،

این میزان افزایش، معادل ۲۲۳۵۲۶/۴ میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های دیداری و ۷۱۲۵۶۹/۶ میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های غیردیداری بود. در سال مزبور، منابع مسدود کل بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی معادل ۱۱۱۴۳۲/۹ میلیارد ریال افزایش یافت که این امر نتیجه افزایش ۱۰۰۰۶۷/۶ میلیارد ریالی سپرده قانونی و افزایش ۱۱۳۶۵/۳ میلیارد ریالی اسکناس و مسکوک در صندوق بانکها بود. همچنین در سال ۱۳۸۸، حساب سرمایه کل بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی معادل ۵۴۸۴۴/۰ میلیارد ریال افزایش یافت که عمده این افزایش به دلیل اضافه شدن بانکهای جدیداً غیردولتی شده به ردیف بانکهای غیردولتی بود. سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی نزد بانکهای مزبور نیز معادل ۴۸۷۹۰/۶ میلیارد ریال افزایش یافت. از محل منابع مذکور، معادل ۷۱۵۰۷۹/۸ میلیارد ریال به بدهی بخش غیردولتی و ۸۷۱۲۹/۰ میلیارد ریال به بدهی بخش دولتی افزوده شد. بدین ترتیب، مازاد منابع کل بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی با ۱۲۶۰۸۸/۹ میلیارد ریال افزایش نسبت به سال ۱۳۸۷، به ۱۹۰۹۱۶/۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۸ رسید.

۱۶-۱۰- منابع و مصارف بانکهای جدیداً غیردولتی شده^(۱)

در سال مورد بررسی، حجم سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانکهای جدیداً غیردولتی شده به میزان ۲۸/۸ درصد، معادل ۱۹۲۰۶۹/۲ میلیارد ریال، افزایش یافت که از این میزان افزایش، معادل ۴۲۰۴۷/۱ میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های دیداری و ۱۵۰۰۲۲/۱ میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های غیردیداری بود. طی این سال منابع مسدود بانکهای جدیداً غیردولتی شده به میزان ۹۴۱۲/۵ میلیارد ریال افزایش یافت که این امر نتیجه افزایش ۱۰۰۶۷/۵ میلیارد

۱- منظور از بانکهای جدیداً غیردولتی شده، بانکهای صادرات، تجارت، ملت و رفاه است که از اسفند ماه ۱۳۸۸ از ردیف بانکهای تجاری دولتی خارج و در ردیف بانکهای غیردولتی طبقه‌بندی شدند.

۱۶- ابلاغ ضوابط اجرایی تبصره ۱ ماده ۱۸۶ قانون مالیات‌های مستقیم،

۱۷- تدوین بخشنامه اعلام روش دریافت اقساط از مشتری پس از معوق شدن مطالبات به شبکه بانکی کشور و

۱۸- ابلاغ بخشنامه نحوه طبقه‌بندی اوراق مشارکت سررسید شده‌ای که مبالغ آن در سررسید از سوی ناشر پرداخت نگردیده است.

بخش دوم- فعالیت‌های مرتبط با مجوزهای بانکی، نظام‌ها و شیوه‌های نظارتی، مناطق آزاد تجاری- صنعتی و اعتباری- بانکی:

۱- رسیدگی به درخواست متقاضیان تاسیس بانک و موسسات اعتباری غیربانکی و صدور ۶ موافقت اصولی و ۴ مجوز فعالیت بانک،

۲- صدور مجوز برای بیش از ۱۰۰۰ تعاونی اعتبار و ۱۱ شرکت لیزینگ،

۳- ساماندهی تعاونی‌های اعتبار کوثر،

۴- ساماندهی تعاونی‌های اعتبار آزاد و موسسات اعتباری بدون مجوز،

۵- اعلام موافقت با مشارکت حقوقی شبکه بانکی کشور در تاسیس بانک قرض‌الحسنه مهر ایران،

۶- تهیه آیین‌نامه‌های تاسیس، فعالیت، نظارت و انحلال بانک‌های فرعی، دفاتر نمایندگی، شعب بانک‌های ایرانی در خارج از کشور،

۷- تکمیل فرایند بررسی ایجاد بانک مشترک ایران و سوریه (Co-Investment Bank) با ارائه مجوزهای موافقت اصولی و موافقت نهایی،

۸- بررسی درخواست بانک تاجیکی «تاجیک صادرات بانک» به منظور تاسیس شعبه برون‌مرزی در منطقه آزاد کیش،

۶- تدوین بخشنامه چگونگی محاسبه سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت که قبل از سررسید فسخ می‌گردد،

۷- تدوین بخشنامه اصلاحیه دستورالعمل نحوه انتشار، خرید و فروش انواع چک‌پول،

۸- تدوین بخشنامه تاکید بر اجرای قوانین موضوعه از جمله لایحه اداره امور بانک‌ها توسط بانک‌های دولتی و ضرورت توجه مدیران امور استان‌ها به نقش انحصاری آنها برای اتخاذ تصمیمات مربوط به بخش منابع و مصارف بانک‌ها،

۹- تدوین بخشنامه تاکید بر ضرورت اجرای تکلیف قانونی مبنی بر وصول یا صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت چک‌های واگذاری و یا ارائه شده به بانک‌ها،

۱۰- تدوین بخشنامه اصلاحیه آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی انکایی (Back to Back) و تنزیل اسناد اعتبارات اسنادی صادراتی،

۱۱- تدوین بخشنامه ابلاغ آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی و ابلاغ آن به شبکه بانکی منضم به رهنمودهای بانک مرکزی،

۱۲- تدوین بخشنامه نحوه وصول مبلغ قرض‌الحسنه اعطایی و کارمزد متعلق به آن،

۱۳- تدوین بخشنامه تدابیر و ساز و کار لازم جهت تسهیل امور در اجرای ماده ۴۴ آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی،

۱۴- ابلاغ بخشنامه به شبکه بانکی کشور در ارتباط با اعطای تسهیلات عنداللزوم به تشخیص بانک، منوط به اخذ تامین کافی برای حفظ منافع بانک و حسن اجرای قراردادهای مربوط،

۱۵- ابلاغ آیین‌نامه وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول موسسات اعتباری (ریالی و ارزی)،

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

در سال مورد بررسی، تعداد کارکنان شبکه بانکی کشور با ۴/۰ درصد رشد به ۱۹۶۳۶۹ نفر رسید. در سال ۱۳۸۸، تعداد کارکنان بانکهای تجاری دولتی ۵۷/۲ درصد کاهش (به دلیل خروج چهار بانک صادرات، تجارت، ملت و رفاه از ردیف بانکهای تجاری دولتی) و تعداد کارکنان بانکهای تخصصی به میزان ۱۴/۰ درصد افزایش یافت. همچنین، به دلیل اضافه شدن چهار بانک صادرات، تجارت، ملت و رفاه در ردیف بانکهای غیردولتی، تعداد کارکنان بانکهای مزبور با ۷۱۷/۲ درصد افزایش به ۱۰۰۱۶۲ نفر در سال ۱۳۸۸ رسید. طی سال مورد بررسی، متوسط تعداد کارکنان در هر واحد بانکی ۱۰/۶ نفر بود که نسبت به سال ۱۳۸۷ (۱۰/۰ نفر)، افزایش نشان می‌دهد. همچنین، نسبت جمعیت به ازای هر واحد بانکی (داخل کشور) به ۳۹۸۱ نفر رسید که نسبت به سال ۱۳۸۷ (۳۸۵۶ نفر)، افزایش نشان می‌دهد.

جدول ۱۶-۱۶- پراکندگی واحدهای بانکی

سال		
۱۳۸۸	۱۳۸۷	
۱۸۵۰۲	۱۸۸۲۴	داخل کشور
۵۵۲۹	۱۴۸۷۷	بانکهای تجاری (۱)
۳۷۶۹	۳۰۸۱	بانکهای تخصصی (۲)
۹۲۰۴	۸۶۶	کل بانکهای غیردولتی (۳)
۷۹۶۶	۰۰۰	بانکهای جدیداً غیردولتی شده
۴۲	۵۰	خارج کشور
۱۲	۱۲	ملی ایران
۲۱	۲۸	صادرات ایران
۲	۳	تجارت
۴	۴	ملت
۳	۳	سپه
۱۸۵۴۴	۱۸۸۷۴	جمع

۱- از اسفند ماه ۱۳۸۸، چهار بانک صادرات، تجارت، ملت و رفاه از ردیف بانکهای دولتی خارج و در ردیف بانکهای جدیداً غیردولتی شده طبقه‌بندی شده‌اند.
 ۲- رقم سال ۱۳۸۸، شامل شعب بانک قرض‌الحسنه مهر و بانک توسعه تعاون می‌باشد.
 ۳- رقم سال ۱۳۸۸، شامل شعب بانک سینا و چهار بانک جدیداً غیردولتی شده می‌باشد.

طبقه‌بندی کارکنان شبکه بانکی کشور از نظر سطوح تحصیلی در سال مورد بررسی نشان می‌دهد سهم کارکنان مقاطع کارشناسی و بالاتر رو به افزایش و در مقابل، سهم کارکنان مقاطع کاردانی، دیپلم و زیر دیپلم رو به کاهش است.

۹- بررسی چگونگی اجرایی نمودن کنوانسیون مبارزه با فساد (UNCAC) در ایران و اقدامات تقنینی مربوطه،

۱۰- بررسی درخواست بانک صنعت و معدن و بانک تجارت مبنی بر تاسیس بانک مشترک (Co-Investment Bank) در اوکراین،

۱۱- صدور مجوز موافقت اصولی به بانک برون‌مرزی در شرف تاسیس آریان مستقر در منطقه آزاد تجاری-صنعتی کیش،

۱۲- صدور مجوز موافقت اصولی به بانک تجارت به منظور ایجاد شعبه در ترکیه،

۱۳- انجام طرح میدانی یکسان‌سازی نرخ سود تسهیلات اعطایی بانکهای مستقر در مناطق آزاد و ویژه اقتصادی با سایر نقاط کشور (سرزمین اصلی)،

۱۴- صدور مجوز تاسیس برای شعبه کیش موسسه اعتباری توسعه،

۱۵- تهیه دستورالعمل ناظر بر تسهیلات و تعهدات سندیکایی،

۱۶- اصلاح بند ۳-۱ (تعریف ذی‌نفع واحد) از بخشنامه تسهیلات و تعهدات کلان به شماره م/ب/۱۹۶۸ مورخ ۱۳۸۲/۱۱/۲۹ و

۱۷- تدوین حداقل الزامات تحت عنوان مجموعه رهنمودها برای مدیریت موثر ریسک تطبیق.

۱۶-۱۲- واحدها و کارکنان شبکه بانکی

در سال ۱۳۸۸، تعداد واحدهای بانکی اعم از شعبه، باجه و نمایندگی در داخل و خارج از کشور با ۱/۷ درصد کاهش به ۱۸۵۴۴ واحد رسید. در بین کلیه بانکها، بانکهای صادرات و ملی ایران به ترتیب با سهم‌هایی معادل ۱۷/۷ و ۱۶/۸ درصد بیشترین سهم از تعداد واحدهای بانکی داخل کشور را به خود اختصاص دادند.

فصل ۱۶ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

شده) ۷۶/۹ درصد کارکنان دارای مدارج تحصیلی کارشناسی و بالاتر هستند، در بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی این نسبت به ترتیب ۳۰/۰ و ۴۰/۹ درصد است.

در این میان دارندگان مدارج تحصیلی کاردانی و دیپلم همچنان بیشترین سهم را به خود اختصاص دادند. در حالی که در بانک‌های غیردولتی (بدون لحاظ بانک‌های جدیداً غیردولتی

جدول ۱۶-۱۷- طبقه‌بندی کارکنان شبکه بانکی برحسب مدارج تحصیلی

(نفر)

۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶		
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۰۰/۰	۶۳۱۴۹	۱۰۰/۰	۱۴۷۵۶۹	۱۰۰/۰	۱۴۸۳۶۲	بانک‌های تجاری دولتی (۱)
۳۰/۰	۱۸۹۵۶	۲۸/۹	۴۲۶۹۷	۲۶/۷	۳۹۶۲۵	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۶۴/۲	۴۰۵۵۶	۶۳/۴	۹۳۵۲۹	۶۳/۸	۹۴۵۸۷	کاردانی و دیپلم
۵/۸	۳۶۲۷	۷/۷	۱۱۳۴۳	۹/۵	۱۴۱۵۰	زیر دیپلم
۱۰۰/۰	۳۳۰۵۸	۱۰۰/۰	۲۸۹۹۳	۱۰۰/۰	۲۵۲۱۷	بانک‌های تخصصی دولتی (۲)
۴۰/۹	۱۳۵۱۲	۳۴/۷	۱۰۰۷۶	۲۷/۰	۶۸۰۶	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۵۴/۹	۱۸۱۵۷	۵۹/۷	۱۷۳۰۰	۶۶/۰	۱۶۶۵۳	کاردانی و دیپلم
۴/۲	۱۳۸۹	۵/۶	۱۶۱۷	۷/۰	۱۷۵۸	زیر دیپلم
۱۰۰/۰	۱۰۰۱۶۲	۱۰۰/۰	۱۲۲۵۶	۱۰۰/۰	۹۲۹۳	کل بانک‌های غیردولتی (۳)
۳۸/۸	۳۸۸۷۱	۷۵/۹	۹۳۰۳	۷۷/۶	۷۲۱۲	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۵۵/۳	۵۵۳۳۷	۲۲/۸	۲۷۹۶	۲۱/۰	۱۹۴۸	کاردانی و دیپلم
۵/۹	۵۹۵۴	۱/۳	۱۵۷	۱/۴	۱۳۳	زیر دیپلم
۱۰۰/۰	۸۷۴۴۶					بانک‌های جدیداً غیردولتی شده (۴)
۳۳/۲	۲۹۰۹۲					کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۶۰/۱	۵۲۵۳۷					کاردانی و دیپلم
۶/۷	۵۸۱۷					زیر دیپلم
۱۰۰/۰	۱۹۶۳۶۹	۱۰۰/۰	۱۸۸۸۱۸	۱۰۰/۰	۱۸۲۸۷۲	کل بانک‌های دولتی و غیردولتی
۳۶/۳	۷۱۳۳۹	۳۲/۹	۶۲۰۷۶	۲۹/۳	۵۳۶۴۳	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۵۸/۱	۱۱۴۰۵۰	۶۰/۲	۱۱۳۶۲۵	۶۱/۹	۱۱۳۱۸۸	کاردانی و دیپلم
۵/۶	۱۰۹۸۰	۶/۹	۱۳۱۱۷	۸/۸	۱۶۰۴۱	زیر دیپلم

- ۱- رقم سال ۱۳۸۸، شامل چهار بانک صادرات، تجارت، ملت و رفاه نبوده و این بانک‌ها در ردیف بانک‌های جدیداً غیردولتی شده طبقه‌بندی شده‌اند.
- ۲- به دلیل عدم ارسال اطلاعات مربوط به بانک صنعت و معدن در پایان سال ۱۳۸۸ از سوی بانک مذکور، از ارقام مربوط به پایان شهریور ۱۳۸۸ استفاده شده است.
- ۳- رقم سال ۱۳۸۸، شامل کارکنان بانک سینا نمی‌باشد.
- ۴- از اسفند ماه ۱۳۸۸، چهار بانک صادرات، تجارت، ملت و رفاه در ردیف بانک‌های جدیداً غیردولتی شده طبقه‌بندی شده‌اند.

سیاست‌های پولی و اعتباری

به دنبال سیاست‌های اتخاذ شده طی سال‌های برنامه سوم توسعه، مواد مختلف برنامه چهارم توسعه در حوزه پولی و بانکی نیز با هدف آزادسازی بیشتر بخش پولی و بانکی، گسترش بانکداری الکترونیک و توسعه نظام‌های پرداخت کشور، اصلاح ساختار شورای پول و اعتبار و بهبود ساختار مالی بانک‌ها تنظیم گردید. جهت‌گیری‌های قانون برنامه چهارم توسعه در این حوزه به شرح ذیل بود:

دوره برنامه چهارم توسعه

در قانون برنامه چهارم توسعه، علاوه بر تدوین سیاست‌های پولی و اعتباری، اهدافی برای متغیرهای پولی کشور تعیین شده بود. بر همین اساس، در این بخش علاوه بر مرور سیاست‌های پولی کشور در سال‌های اجرای برنامه چهارم، عملکرد نظام پولی و اعتباری کشور در مقایسه با اهداف تعیین شده در قانون برنامه نیز بررسی خواهد شد.

تعدیل نرخ‌های سود بانکی

در سال ۱۳۸۴، براساس قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، حداقل نرخ سود مورد انتظار تسهیلات بانکی برای کلیه بخش‌های اقتصادی در سطح ۱۶ درصد یکسان گردید. در عین حال، مقرر شد بخشی از سود تسهیلات در بخش‌های مورد حمایت دولت از محل یارانه دولت تامین شود. به این ترتیب، نرخ سود پرداختی توسط مشتریان بانک‌ها در بخش‌های کشاورزی، صادرات و صنعت و معدن به ترتیب معادل ۱۳/۵، ۱۴ و ۱۵ درصد تعیین گردید و مقرر شد مابه‌التفاوت نرخ‌های یاد شده با نرخ ۱۶ درصد از محل یارانه دولت تامین شود^(۲).

در سال ۱۳۸۵ و به دنبال تصویب قانون منطقی کردن نرخ سود تسهیلات بانکی از سوی مجلس شورای اسلامی، دولت و بانک مرکزی مکلف شدند ساز و کار تجهیز و تخصیص منابع بانکی را چنان سامان دهند که سود مورد انتظار تسهیلات بانکی در عقود با بازدهی ثابت طی برنامه چهارم توسعه کاهش یابد، به طوری که قبل از پایان برنامه، نرخ سود این‌گونه تسهیلات در تمامی بخش‌های اقتصادی یک رقمی گردد. بر این اساس، نرخ سود تسهیلات عقود مبادله‌ای بانک‌های دولتی در سال ۱۳۸۵ معادل ۱۴ درصد و در سه سال آخر برنامه معادل ۱۲/۰ درصد تعیین گردید.

آیین‌نامه گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده

و کارآفرین

آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین در سال ۱۳۸۴ و عمدتاً با هدف «توزیع عادلانه منابع در مناطق، به‌ویژه در مناطق محروم»، «توزیع عادلانه منابع بین اقشار مختلف مردم، به‌ویژه مردم محروم‌تر»، «افزایش تولید و صادرات غیرنفتی»، «تقویت تحرک اقتصادی»، «افزایش کارایی تسهیلات بانکی» و «تقویت کارآفرینی، اشتغال‌زایی و افزایش فرصت‌های شغلی جدید» تصویب گردید^(۳).

الف- ممنوعیت سهمیه‌بندی بخشی و منطقه‌ای تسهیلات بانکی به استثنای سهم تعیین شده برای بخش کشاورزی و آب (حداقل ۲۵ درصد)،

ب- پیگیری اولویت‌های مربوط به بخش‌ها و مناطق از طریق تشویق سیستم بانکی با استفاده از یارانه نقدی و وجوه اداره شده،

ج- تامین مابه‌التفاوت نرخ سود تسهیلات بانکی از محل یارانه یا وجوه اداره شده دولت در مواقع الزام بانک‌ها به پرداخت تسهیلات با نرخ سود کمتر،

د- ممنوعیت تامین کسری بودجه دولت از طریق استقراض از بانک مرکزی و سیستم بانکی،

ه- کاهش بدهی دولت به بانک‌ها و بانک مرکزی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه از طریق منظور کردن مبالغ بازپرداخت در بودجه‌های سنواتی،

و- کاهش متوسط ۲۰ درصدی افزایش سالانه در مانده تسهیلات تکلیفی بانک‌ها نسبت به رقم مصوب سال ۱۳۸۳ طی سال‌های برنامه چهارم،

ز- الزام دولت به برقراری نظام بانکداری الکترونیکی و پیاده‌سازی رویه‌های تبادل پول و خدمات بانکی الکترونیکی ملی و بین‌المللی در کلیه بانک‌های کشور و برای همه مشتریان،

ح- آزادی عمل موسسات و سازمان‌های دولتی و دیگر نهادهای عمومی و شهرداری‌ها در انتخاب بانک عامل خود در راستای ایجاد فضای رقابتی سالم و به دور از انحصار در سیستم بانکی کشور و به منظور اقتصادی نمودن فعالیت بنگاه‌ها،

ط- تعیین رئیس کل بانک مرکزی به عنوان رئیس شورای پول و اعتبار^(۱) و

ی- بهبود نسبت کفایت سرمایه بانک‌ها.

۲- بخشنامه شماره م/۶۹۴ مورخ ۱۳۸۴/۴/۱۳ اداره مطالعات و مقررات بانکی

۳- موضوع تصویب نامه شماره ۴۶۴۶۸/ت/۳۴۰۵۵-هـ مورخ ۱۳۸۴/۹/۵ هیات وزیران

۱- در قانون برنامه سوم توسعه، ریاست شورای پول و اعتبار بر عهده وزیر امور اقتصادی و دارایی بود.

نسبت سپرده قانونی

با توجه به یکسان شدن نسبت سپرده‌های قانونی در سال ۱۳۸۳، نسبت سپرده قانونی برای انواع سپرده‌های بانک‌های تجاری و تخصصی طی سه سال اول برنامه چهارم توسعه نیز به ترتیب معادل ۱۷ و ۱۰ درصد تعیین گردید^(۳). اما به منظور تقویت ماندگاری سپرده‌های بانکی و افزایش سهم سپرده‌های بلندمدت در بانک‌ها، در دو سال پایانی برنامه چهارم یعنی سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸، نسبت سپرده قانونی سپرده‌های مختلف بانک‌های تجاری در بسته‌های سیاستی- نظارتی بانک مرکزی براساس سررسید آنها تعیین شد. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، نسبت سپرده قانونی انواع سپرده‌های بانک‌های تخصصی (به استثنای سپرده پس‌انداز صندوق پس‌انداز بانک مسکن)، بدون تغییر و معادل ۱۰ درصد بود. علاوه بر این در سال ۱۳۸۷، در راستای مساعدت با بانک‌ها به منظور جایگزینی ایران‌چک بانک مرکزی به جای چک‌پول بانک‌ها و تقویت انگیزه بانک‌ها و موسسات اعتباری برای ارائه نقدینگی مورد نیاز مردم، این اجازه به بانک‌ها و موسسات اعتباری داده شد که تا سقف ۲ واحد درصد از سپرده‌های قانونی خود نزد بانک مرکزی را به صورت موجودی نقد (اسکناس، مسکوک و ایران‌چک بانک مرکزی) نگهداری نمایند. این وضعیت در سال ۱۳۸۸ نیز کماکان برقرار بود.

مطابق ماده ۳ آیین‌نامه مزبور، بانک مرکزی موظف گردید ترتیبی اتخاذ نماید که طی سال‌های برنامه چهارم به ترتیب حداقل ۲۰/۰، ۳۵/۰، ۵۰/۰، ۵۰/۰ و ۵۰/۰ درصد از منابع اعتباری بانک‌ها به طرح‌های بنگاه‌های کوچک موضوع این آیین‌نامه اختصاص یابد. به این ترتیب، بانک‌های عامل اعم از تجاری و تخصصی ملزم شدند تا در سال‌های ۸۷-۱۳۸۴، به ترتیب ۶۷/۷، ۱۸۰، ۱۵۰ و ۷۰ هزار میلیارد ریال (در مجموع ۴۶۷/۷ هزار میلیارد ریال) از تسهیلات خود را به بنگاه‌های کوچک زودبازده و کارآفرین اختصاص دهند. در سال ۱۳۸۸ نیز بانک‌های ملی، کشاورزی و صنعت و معدن موظف شدند ۵۰ درصد از تسهیلات اعطایی خود به بخش غیردولتی را به این بنگاه‌ها اختصاص دهند^(۱).

بسته سیاستی - نظارتی بانک مرکزی

افزایش شدید نقدینگی در سال ۱۳۸۵ که در دوران پس از انقلاب اسلامی بی‌سابقه بود و رشد شدید بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در سال ۱۳۸۶ به علت اعطای تسهیلات بدون توجه به منابع در دسترس بانک‌ها، زمینه تنظیم و ابلاغ بسته‌های سیاستی- نظارتی بانک مرکزی در سال‌های پایانی اجرای برنامه چهارم توسعه به منظور انتظام‌بخشی مجدد به نظام بانکی کشور را فراهم ساخت. به این ترتیب در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸، سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی بانک مرکزی در قالب یک مجموعه منسجم به فعالان بازار پول و اعتبار کشور ابلاغ گردید^(۲).

جدول ۱۶-۱۸- نسبت سپرده قانونی بانک‌های تجاری

(درصد)

پایان سال	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز	۱۷	۱۷	۱۷	۱۰	۱۰
سپرده‌های دیداری و سایر سپرده‌ها	۱۷	۱۷	۱۷	۲۰	۱۷
سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۶
سپرده‌های سرمایه‌گذاری یک‌ساله	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۵
سپرده‌های سرمایه‌گذاری دو و سه‌ساله	۱۷	۱۷	۱۷	۱۵	۱۳
سپرده‌های سرمایه‌گذاری چهارساله	۱۷	۱۷	۱۷	۱۳	۱۲
سپرده‌های سرمایه‌گذاری پنج‌ساله	۱۷	۱۷	۱۷	۱۱	۱۰

۱- براساس بخشنامه شماره ۸۸/۸۵۹۲۹ مورخ ۱۳۸۸/۴/۲۴ بانک مرکزی
 ۲- مجموعه مذکور در سال ۱۳۸۷ تحت عنوان «بسته سیاستی- نظارتی سیستم بانکی در سال ۱۳۸۷» و در سال ۱۳۸۸ تحت عنوان «ضوابط سیاستی- نظارتی شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۸۸» از سوی بانک مرکزی به بانک‌ها و موسسات اعتباری ابلاغ گردید.

۳- تنها استثنا در این زمینه نسبت سپرده قانونی سپرده‌های پس‌انداز صندوق پس‌انداز بانک مسکن بود که معادل ۲ درصد تعیین شده بود.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

سیاستی- نظارتی بانک مرکزی در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸، سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از تسهیلات بانکی تعیین گردید و به بانک‌ها توصیه شد که در تخصیص تسهیلات خود، این نسبت‌ها را مد نظر قرار دهند.

جدول ۱۶-۱۹- توزیع تسهیلات بانکی در ضوابط بسته

سیاستی - نظارتی بانک مرکزی (درصد)		پایان سال	
		۱۳۸۷	۱۳۸۸
آب و کشاورزی (۱)	۲۵	۲۵	۲۵
صنعت و معدن	۳۳	۳۳	۳۵
ساختمان و مسکن	۲۰	۲۰	۲۰
خدمات (شامل بازرگانی)	۱۵	۱۵	۱۲
صادرات	۷	۷	۸

۱- براساس ماده ۲ بسته سیاستی- نظارتی سیستم بانکی در سال ۱۳۸۷، شامل صنایع تبدیلی نیز بود.

جدول ۱۶-۲۰- عملکرد سهم بخش‌های اقتصادی از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی (درصد)

پایان سال										
۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		
شبکه بانکی	بانک‌های دولتی (۱)	شبکه بانکی	بانک‌های دولتی	شبکه بانکی	بانک‌های دولتی	شبکه بانکی	بانک‌های دولتی	شبکه بانکی	بانک‌های دولتی	
کشاورزی	۱۲/۲	۱۳/۵	۱۱/۰	۱۳/۹	۱۴/۱	۱۷/۰	۱۵/۹	۱۹/۱	۱۴/۳	۱۸/۰
صنعت و معدن	۲۳/۷	۲۵/۰	۲۱/۹	۲۲/۰	۲۲/۳	۲۳/۶	۲۱/۰	۲۲/۱	۲۷/۰	۲۵/۵
مسکن و ساختمان	۳۳/۴	۴۵/۰	۳۷/۸	۴۹/۵	۱۶/۱	۱۷/۴	۲۲/۴	۲۳/۷	۲۳/۱	۲۲/۹
صادرات	۰/۱	-۱/۲	۴/۶	۶/۲	۱/۵	۱/۹	۰/۵	۰/۷	۱/۴	۱/۸
بازرگانی، خدمات و متفرقه	۳۰/۶	۱۷/۷	۲۴/۷	۸/۴	۴۶/۰	۴۰/۱	۳۹/۲	۳۴/۴	۳۴/۲	۳۱/۸
جمع	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

۱- از اسفند ماه ۱۳۸۸، چهار بانک صادرات، تجارت، ملت و رفاه از ردیف بانک‌های دولتی خارج شده و در ردیف بانک‌های غیردولتی طبقه‌بندی شده‌اند.

طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸، بدهی دولت به بانک مرکزی معادل ۱۹۷۰۲/۵ میلیارد ریال کاهش و بدهی شرکت‌ها و موسسات دولتی به بانک مرکزی معادل ۲۲۳۰۰/۰ میلیارد ریال افزایش داشت که در مجموع باعث افزایش ۲۵۹۷/۵ میلیارد ریالی بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی گردید. همچنین در دوره مورد بررسی، بدهی دولت به بانک‌ها با افزایش شدید ۱۵۵۸۸۵/۲ میلیارد ریالی روبه‌رو بود، در حالی که بدهی شرکت‌ها و موسسات دولتی به بانک‌ها معادل ۲۹۷۸۹/۷ میلیارد ریال کاهش داشت. براین دو عامل فوق موجب افزایش بدهی بخش دولتی به بانک‌ها به میزان ۱۲۶۰۹۵/۵ میلیارد ریال گردید. علت اصلی افزایش بدهی دولت به بانک‌ها، افزایش حساب مطالبات بانک‌ها از دولت بابت مبالغ اصل و فرع تسهیلات

کاهش بدهی دولت به بانک مرکزی و بانک‌ها

براساس قسمت اول بند (ج) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم، دولت مکلف بود بدهی خود به بانک مرکزی و بانک‌ها را طی سال‌های برنامه چهارم با منظور کردن مبالغ بازپرداخت در بودجه‌های سنواتی کاهش دهد. عملکرد بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی و بانک‌ها در پایان سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۸ به شرح ذیل بود:

جدول ۱۶-۲۱- بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی و بانک‌ها (میلیارد ریال)

تغییرات	سال	
	۱۳۸۸	۱۳۸۳
بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۱۳۲۳۶۱/۵	۱۳۴۹۵۹/۰
دولت	۱۱۱۹۳۰/۰	۹۲۲۲۷/۵
شرکت‌ها و موسسات دولتی	۲۰۴۳۱/۵	۴۲۷۳۱/۵
بدهی بخش دولتی به بانک‌ها	۱۰۳۵۷۹/۴	۲۲۹۶۷۴/۹
دولت	۳۶۷۹۳/۷	۱۹۲۶۷۸/۹
شرکت‌ها و موسسات دولتی	۶۶۷۸۵/۷	۳۶۹۹۶/۰

تبصره‌ای اعطایی بانکها (که به تعهد دولت بوده و سررسید شده اما وصول نگردیده است)، بوده است.

انتشار ایران چک بانک مرکزی

افزایش عرضه چک پول از سوی بانک‌های کشور و استفاده گسترده مردم از آن به جای پول نقد، باعث افزایش رشد نقدینگی و مخدوش شدن حق انحصاری بانک مرکزی در خصوص انتشار پول شده بود. لذا به منظور اصلاح رویه یاد شده، از ابتدای اردیبهشت سال ۱۳۸۷ انتشار چک پول از سوی بانکها ممنوع و مقرر شد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نسبت به انتشار و تحویل ایران چک به بانکها در قبال وصول ۱۰۰ درصد مبلغ ریالی اقدام نماید و عملیات طراحی و چاپ ایران چک توسط بانک مرکزی انجام گیرد^(۱). با عنایت به اینکه چک پول بانکها جزء منابع بانکها بوده و در سرفصل سپرده‌های دیداری طبقه‌بندی می‌گردد و در مقابل، ایران چک بانک مرکزی در سرفصل اسکناس و مسکوک در جریان قرار می‌گیرد، اجرای فرایند یاد شده در عمل به افزایش اسکناس و مسکوک در جریان و در نتیجه کاهش قابل ملاحظه ضریب فزاینده پولی منجر گردید. در همین راستا و به منظور تسهیل فرایند یاد شده، از سوی بانک مرکزی خط اعتباری به بانکها ارائه شد و علاوه بر آن بانکها مجاز شدند تا سقف ۲ واحد درصد از سپرده قانونی خود را به صورت نقد در صندوق نگهداری نمایند.

انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی

براساس بند (ح) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه، به منظور اجرای سیاست‌های پولی به بانک مرکزی اجازه داده شد که از ابزار اوراق مشارکت و سایر ابزارهای مشابه در قالب عقود اسلامی موضوع «قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب ۱۳۶۲/۶/۸» با تصویب مجلس شورای اسلامی استفاده نماید. لیکن به موجب «قانون اصلاح بند (ح) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی

ایران» مصوب ۱۳۸۶/۶/۸، به منظور تسریع در اجرای سیاست‌های پولی، مرجع تصویب انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی از مجلس شورای اسلامی به شورای پول و اعتبار تغییر یافت. بدین منظور، بانک مرکزی طی سال‌های ۸۶-۱۳۸۴ اقدام به انتشار اوراق مشارکت نمود. با کاهش رشد نقدینگی و پیش‌بینی تداوم روند کاهشی آن، بانک مرکزی انتشار این اوراق را در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ متوقف نمود.

(میلیارد ریال) جدول ۱۶-۲۲- وضعیت اوراق مشارکت بانک مرکزی

مانده پایان سال				
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴
۰/۰	۰/۰	۱۶۳۷۱/۷	۲۱۵۶۵/۵	۱۰۷۶۹/۱
اوراق مشارکت بانک مرکزی				

افزایش سرمایه بانکها

به منظور تقویت سرمایه بانکها و افزایش توان حضور بانک‌های ایرانی در بانکداری بین‌المللی، در بند (ز) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه تمهیداتی برای افزایش سرمایه بانک‌های دولتی از طرف دولت در نظر گرفته شد. بررسی سرمایه پرداخت شده بانکها نشان می‌دهد که طی سال‌های اجرای برنامه چهارم، سرمایه پرداخت شده بانک‌های دولتی^(۲) به میزان ۹۸۰۰۳/۰ میلیارد ریال افزایش داشته است.

وضعیت بانک‌های غیردولتی

با هدف افزایش شرایط رقابتی بانکها، گسترش بازارهای مالی و تشویق پسانداز داخلی، در فروردین سال ۱۳۷۹، قانون تاسیس بانک غیردولتی از سوی مجلس شورای اسلامی تصویب گردید. تا پایان سال ۱۳۸۷، هفت بانک غیردولتی (اقتصاد نوین، کارآفرین، سامان، پارسین، پاسارگاد، سرمایه و سینا) و یک موسسه اعتباری غیربانکی (موسسه اعتباری توسعه) در کشور فعالیت داشتند. در سال ۱۳۸۸، با واگذاری سهام چهار بانک تجاری دولتی صادرات، تجارت، ملت و رفاه به بخش خصوصی این چهار بانک غیردولتی شدند. طی سال‌های اجرای قانون برنامه چهارم توسعه، سهم سپرده‌های

۱- مصوبه شماره ۲۰۱۷۱۲/ت۳۹۳۰۵ مورخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۱ هیات وزیران، مندرج در بسته سیاستی- نظارتی سیستم بانکی در سال ۱۳۸۷

۲- در سال ۱۳۸۸ نیز شامل بانک‌های صادرات، تجارت، ملت و رفاه می‌باشد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۸

می‌دهد که این نسبت از ۱۰/۸ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۵۴/۴ درصد در سال ۱۳۸۸ رسید. همچنین، سهم دارایی‌های بانک‌های غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی از کل دارایی‌های شبکه بانکی کشور از ۹/۶ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۵۵/۷ درصد در سال ۱۳۸۸ رسید.

جذب شده توسط بانک‌های مزبور - با لحاظ بانک‌های صادرات، تجارت، ملت و رفاه به عنوان بانک‌های غیردولتی- از ۱۲/۰ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۶۲/۴ درصد در سال ۱۳۸۸ رسید. بررسی سهم تسهیلات اعطایی بانک‌های غیردولتی به کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی نشان

جدول ۱۶-۲۳- سهم بانک‌های غیردولتی از مانده سپرده، تسهیلات و دارایی‌های شبکه بانکی (درصد)

	پایان سال					
	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	(۱)۱۳۸۸	(۲)۱۳۸۸
سپرده	۱۲/۰	۱۵/۷	۱۹/۰	۲۳/۸	۶۲/۴	۲۲/۷
تسهیلات	۱۰/۸	۱۳/۴	۱۶/۱	۱۹/۹	۵۴/۴	۱۹/۹
دارایی	۹/۶	۱۱/۸	۱۳/۵	۱۷/۱	۵۵/۷	۱۶/۶

۱- با در نظر گرفتن بانک‌های صادرات، تجارت، ملت و رفاه به عنوان بانک‌های غیردولتی محاسبه شده است.
 ۲- بدون در نظر گرفتن بانک‌های جدیداً غیردولتی شده محاسبه شده است.
 ۳- فقط شامل بانک‌های جدیداً غیردولتی شده صادرات، تجارت، ملت و رفاه می‌باشد.

عملکرد متغیرهای پولی و اعتباری

کمی پیوست قانون برنامه چهارم، اهداف زیر در خصوص نقدینگی و تورم در نظر گرفته شد.

قانون برنامه چهارم توسعه در خصوص متغیرهای پولی و اعتباری مبادرت به تنظیم اهدافی نموده است. براساس جداول

جدول ۱۶-۲۴- اهداف نقدینگی و تورم (درصد)

میانگین رشد سالانه (درصد)	سال				
	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
نقدینگی	۲۴/۰	۲۲/۰	۲۰/۰	۱۸/۰	۱۶/۲
تورم	۱۴/۶	۱۱/۵	۹/۱	۷/۹	۶/۸

۳۹/۴ درصد رسید که در دوران پس از انقلاب اسلامی بی‌سابقه بود. طی سال‌های اجرای برنامه چهارم، تنها در سال ۱۳۸۷ رشد نقدینگی در حدی کمتر از رشد نقدینگی پیش‌بینی شده در برنامه چهارم (۱۵/۹ درصد) قرار گرفت. یکی از مهم‌ترین علل کاهش رشد نقدینگی در سال ۱۳۸۷ کاهش رشد بدهی بخش غیردولتی بود. اقدامات و تاکیدات بانک مرکزی در قالب بسته سیاستی- نظارتی سال مذکور به منظور برقراری توازن میان منابع و مصارف بانک‌ها و جلوگیری از اتکای بانک‌ها به منابع بانک مرکزی در قالب اضافه‌برداشت، موجب شد که از رشد بی‌رویه تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی جلوگیری شود.

طی سال‌های اجرای قانون برنامه چهارم توسعه تلاش گردید تا براساس سیاست‌های کلی برنامه، ضمن تامین نقدینگی مورد نیاز بخش‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری، از انبساط پولی نامتناسب با اهداف نقدینگی و تورم منعکس در برنامه جلوگیری به عمل آید. بیشتر متغیرهای پولی و اعتباری طی سال‌های اجرای برنامه از رشد قابل توجهی برخوردار بوده‌اند. نقدینگی طی دوره مذکور با انبساط نسبتاً بالایی مواجه بود، به طوری که حجم آن به طور متوسط سالانه رشدی معادل ۲۸/۳ درصد داشت. این در حالی است که مطابق پیش‌بینی قانون برنامه چهارم میانگین رشد سالانه نقدینگی ۲۰/۰ درصد در نظر گرفته شده بود. در سال ۱۳۸۵، نقدینگی به رشد قابل توجه

جدول ۱۶-۲۵- عملکرد متغیرهای پولی و اعتباری

(میلیارد ریال- درصد)

متوسط رشد (عملکرد برنامه)	۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴			
	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ		
											بدهی دولت به سیستم بانکی	
	۱۴/۹	۳۷/۷	۲۸۴۹۰۶/۴	۹/۶	۲۰۶۹۲۵/۹	۱۷/۸	۱۸۸۷۲۳/۶	۱۸/۰	۱۶۰۲۶۹/۳	-۸/۷	۱۳۵۷۹۴/۵	
	-۳/۷	۰/۹	۹۲۲۲۷/۵	-۶/۶	۹۱۴۲۳/۴	-۶/۰	۹۷۸۴۲/۰	۲/۸	۱۰۴۰۹۴/۸	-۹/۵	۱۰۱۲۵۴/۴	بدهی به بانک مرکزی
												بدهی به بانکها و موسسات اعتباری
	۴۲/۴	۶۶/۸	۱۹۲۶۷۸/۹	۲۷/۱	۱۱۵۵۰۲/۵	۶۱/۸	۹۰۸۸۱/۶	۶۲/۶	۵۶۱۷۴/۵	-۶/۱	۳۴۵۳۹/۶	غیربانکی
												بدهی شرکتها و موسسات دولتی به سیستم بانکی
	-۱/۵	-۵/۸	۷۹۷۲۷/۵	-۷/۹	۸۴۶۱۳/۵	-۴/۲	۹۱۹۱۳/۱	-۳/۹	۹۵۹۵۰/۵	۱۴/۴	۹۹۸۱۳/۲	
	۱۶/۱	۱۰/۰	۴۲۷۳۱/۵	۱۴/۵	۳۸۸۳۵/۹	۲۴/۱	۳۳۹۱۷/۹	۲۴/۵	۲۷۳۳۷/۴	۷/۵	۲۱۹۵۷/۴	بدهی به بانک مرکزی
												بدهی به بانکها و موسسات اعتباری
	-۱۰/۲	-۱۹/۲	۳۶۹۹۶/۰	-۲۱/۱	۴۵۷۷۷/۶	-۱۵/۵	۵۷۹۹۵/۲	-۱۱/۹	۶۸۶۱۳/۱	۱۶/۶	۷۷۸۵۵/۸	غیربانکی
												بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی
	۹/۴	۲۵/۱	۳۶۴۶۳۳/۹	۳/۹	۲۹۱۵۳۹/۴	۹/۵	۲۸۰۶۳۶/۷	۸/۷	۲۵۶۲۱۹/۸	-۰/۱	۲۳۵۶۰۷/۷	
	۲۹/۸	۱۵/۹	۱۹۲۹۵۵۶/۹	۱۳/۴	۱۶۶۵۱۸۹/۶	۳۷/۷	۱۴۶۸۲۹۸/۰	۴۳/۲	۱۰۶۶۵۴۸/۵	۳۹/۰	۷۴۵۰۲۸/۲	بدهی بخش غیردولتی(۱)
	۳۲/۶	۱۱/۹	۶۰۳۷۸۴/۲	۴۷/۶	۵۳۹۴۰۵/۹	۳۰/۵	۳۶۵۴۹۹/۰	۲۶/۹	۲۷۹۹۷۵/۱	۴۵/۹	۲۲۰۵۴۱/۴	پایه پولی
	۲۸/۳	۲۳/۹	۲۳۵۵۸۸۹/۱	۱۵/۹	۱۹۰۱۳۶۶/۰	۲۷/۷	۱۶۴۰۲۹۳/۰	۳۹/۴	۱۲۸۴۱۹۹/۴	۳۴/۳	۹۲۱۰۱۹/۴	نقدینگی
												شاخص
	۱۵/۲	۱۰/۸	۲۰۳/۰	۲۵/۴	۱۸۳/۳	۱۸/۴	۱۴۶/۲	۱۱/۹	۱۲۳/۵	۱۰/۴	۱۱۰/۴	قیمت‌ها(۱۰۰=۱۳۸۳)

۱- بدون سود و درآمد سال‌های آتی

مهم‌ترین عوامل موثر بر رشد پایه پولی

در سال ۱۳۸۸، رشد پایه پولی به کمترین میزان خود طی دوره برنامه چهارم رسید که ناشی از رشد منفی مطالبات بانک مرکزی از بانکها و کاهش سهم خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی بود. خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی نیز طی دوره مذکور سهم منفی در رشد پایه پولی داشت و تنها در سال ۱۳۸۸ با افزایش قابل توجهی روبه‌رو بود و به سهم مثبت ۱۱/۴ درصد رسید.

پایه پولی (پول پر قدرت) عامل اصلی در تعیین میزان نقدینگی می‌باشد. در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۷، پایه پولی بالاترین رشد را طی دوره برنامه چهارم داشته است. عامل اصلی رشد پایه پولی در سال‌های مذکور، رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی بود. در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷، به علت اضافه‌برداشت شدید بانکها، سهم مطالبات بانک مرکزی از بانکها در رشد پایه پولی به شدت افزایش یافت. در مقابل،

جدول ۱۶-۲۶- سهم اجزای پایه پولی در رشد آن

(درصد- واحد درصد)

متوسط عملکرد برنامه چهارم	سال						
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		
	۳۲/۶	۱۱/۹	۴۷/۶	۳۰/۵	۲۶/۹	۴۵/۹	منابع
	۲۵/۲	۱۷/۲	۳۳/۹	۲۴/۱	۵۱/۵	۴۹/۱	خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
	-۱۳/۲	۱۱/۴	-۱۷/۸	-۹/۵	-۱۲/۳	-۳۷/۹	خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی
	۱۲/۵	-۱۳/۱	۲۷/۹	۲۹/۶	۸/۶	۹/۵	مطالبات بانک مرکزی از بانکها
	-۱/۹	-۳/۶	۳/۶	-۱۳/۷	-۲۰/۹	۲۵/۲	خالص سایر اقلام بانک مرکزی
	۳۲/۶	۱۱/۹	۴۷/۶	۳۰/۵	۲۶/۹	۴۵/۹	مصارف
	۱۰/۹	۴/۶	۳۲/۴	۷/۳	۵/۴	۴/۸	اسکناس و مسکوک در جریان
	۲۱/۷	۷/۳	۱۵/۲	۲۳/۲	۲۱/۵	۴۱/۱	سپرده‌های بانکها و موسسات اعتباری نزد بانک مرکزی